

**UNIVERSITETET I OSLO
DET HUMANISTISKE FAKULTET
Institutt for litteratur og områdestudier**

Masteroppgave i

RUS4490 – litteræroversettelse fra russisk til norsk

Vår 2010

**En oversettelse av Ljudmila Ulitskajas novelle *Zü-ürich* og
kommentar til oversettelsen**

Skrevet av Ieva Zigure Rise

Oppgaven er på 72 sider, forsiden inkludert.

Innholdsfortegnelse:

Innledning til masteroppgaven.....	3
---	----------

Del 1

Oversettelse av Ljudmila Ulitskajas novelle <i>Zü-ürich</i>.....	3
---	----------

Del 2

Kommentar til oversettelsen som reflekterer over både konkrete og teoretiske problemstillinger forbundet med oversettelsen

1. Innledning til kommentaren.....	37
2. Generelle utfordringer i litterær oversettelse og oversettelsesteoretisk kontekst.....	37
3. Diminutiver i russisk og norsk.....	41
4. Diminutiver i min oppgave og deres oversettelse samt relevante eksempler fra RuN-korpuset.....	42
4.1 Om oversettelse av diminutiver i novellen <i>Zü-ürich</i>	42
4.2 Oversettelse av personnavn.....	44
4.2.1 Oversettelse av personnavn i novellen <i>Zü-ürich</i>	44
4.2.2 Noen eksempler på oversettelse av personnavn i RuN-korpuset.....	49
4.3 Oversettelse av diminutiver som ikke er personnavn.....	51
4.3.1 Adjektiver.....	51
4.3.2 Oppsummering om oversettelse av adjektiver.....	56
4.4 Adverb.....	57
4.5 Andre substantiver enn personnavn.....	58
4.5.1 Oppsummering av oversettelse av andre substantiver enn personnavn.....	68
5. Avslutning og konklusjon.....	69
6. Litteraturliste.....	71

Innledning til masteroppgaven

Denne masteroppgaven består av to deler. Den første delen er en oversettelse av en novelle fra russisk til norsk mens den andre delen er en kommentar til oversettelsen som reflekterer over teoretiske og praktiske utfordringer forbundet med oversettelsen.

Jeg har valgt å oversette novellen *Zü-ürich*¹ som er skrevet av den kvinnelige russiske samtidsforfatteren Ljudmila Ulitskaja. Novellen ble valgt fordi at den hadde en lengde som passet for denne oppgaven. I oversettelsen av novellen stoppet jeg opp flere steder og var usikker på hvordan visse uttrykk skal oversettes. Skulle jeg beholde mest mulig av det russiske i oversettelsen selv om det går på bekostning av et forståelig og flytende norsk eller skal oversettelsen være lettest og flytende? Skulle jeg prioritere å formidle til leseren visse særegne russiske uttrykksmåter som man gjerne finner på ord- og setningsnivå, dvs. en *ord for ord*², *setning for setning* oversettelse eller skulle hovedfokuset være på novellen som helhet og dets innhold dvs. en *mening for mening* oversettelse. I oppgavens del 2 vil jeg se nærmere på det.

Del 1

Oversettelse av Ljudmila Ulitskajas novelle *Zü-ürich*

Zü-ürich

Lidija tilbrakte tre hele dager på benken, med læreboka i tysk lukket foran seg. Det viste seg at hun hadde beregnet alt riktig og ikke kastet bort ferien sin. På slutten av den tredje dagen, omgitt av et vakkert lys, kom en solbrun, fyldig mann ut fra

---

¹ Russisk original tittel: *Цю-юрихъ*. Novellen er tatt fra følgende bok: Улицкая, Людмила. (2007) *Первые и последние*. Издательство “Эксмо”. s. 196-265

² Hva som legges i *ord for ord* og *mening til mening* oversettelse skal forklares i oppgavens kommentardel.

utstillingspaviljongen og satte seg ved siden av henne. Han skimret – eller rettere sagt: Det var hans dressjakke som skimret og stadig skiftet farge fra grå til blå. Han duftet av frisk furu, skoene han hadde på seg var i feminint grått og med dekorative hull. Med sitt oppmerksomme blikk oppfattet Lidija det hele, inkludert hullene, med én gang. Hun la til og med merke til det skrøpelige som viste seg foran i pannen, samt den røde åren i venstre øye. Hun stakk nesen sin ned i boken, mens hun holdt den slik at omslaget var synlig.

Mannen, hvis munn var lukket som fiskens, svelget sakte åten: – Ahh, die Deutsche Sprache!

Han trakk på smilebåndet. Samtalen gikk videre som en smal, men trygg bekk. Mannen opplyste at han var sveitsisk og fra Zürich, representant for et firma som produserte maling, eier av et hus i forstaden og glad i dyr. Lidija på sin side fortalte om seg selv – denne fortellingen hadde hun allerede forberedt for lenge siden, lært utenat og repetert: pedagog, jobbet med barn og gikk på tyskkurs mandager, onsdager og fredager rett og slett for fornøvelsens skyld.

– Det jeg setter veldig pris på i tysken, er orden – alt er på sin plass, spesielt verb ...

Sveitseren smilte fra øre til øre; han holdt også på med å lære fremmedspråk, og han var også av den mening at tysk var det mest rasjonelle språket ...

Kollegaene så ut til å være altfor opptatt: Varemessen var internasjonal – fra hele byen var det kommet representanter for utenlandske varer, pionerer for internasjonal business; de hadde kommet med sine nye produkter av rosa silketruser med grove strikk. Lidija kunne være helt rolig – ingen kunne da vel komme til å tro at også hun var på jakt her.

Egentlig hadde hun ikke noe forhold til de unge kvinnene som hadde kommet hit. Hun var allerede over tretti, og pen var hun ikke, heller tvert imot: Underleppen var

dratt fremover, nesen hang noe – dersom hun hadde deltatt i europeiske monarkers kretser, hadde man regnet hennes lepper for å være habsburgerske, men siden hun kom fra landsbyen Saloslovo, hadde hun siden barndommen blitt kalt for "Lidka-gåsa". To egenskaper som det var lett å legge merke til hos henne, utenom det tyske språket, var det tykke håret som var lagt i en lys, lagdelt knute og det smale livet som i tillegg hadde et tykt, lakkert belte rundt seg slik at det så ut som om midjen halvveis var sagd over.

Samtalen gikk uten hast og i den ønskede retningen. Men ved en anledning tok sveitseren en titt på sin sveitsiske klokke, og Lidija ble redd for at han rett og slett skulle reise seg, si auf Wiedersehen og gå. Men han sa ikke auf Wiedersehen, men foreslo tvert imot at de skulle kikke på hans stand og ta en kopp kaffe sammen.

Lidija smilte sjenert mens det glimret i hennes to gulltenner dypt i den smale munnen. Hun tok opp læreboken, og et øyeblikk falt hun i tanker: I vesken sin hadde hun hansker – hvite, laget av nylon, med volangen akkurat slik som på blusen – "kanskje ta dem på ...? Hansker – det er flott, men er det ikke for ...?" Uten å ha bestemt seg for om hun skulle ta dem på, tok hun dem allikevel ut av vesken og klemte dem i hånden.

– Min kvinnelige gjest. Sveitseren nikket med hodet til vakten, og Lidija, som lekte litt med hanskene, fulgte etter ham. Han førte henne til kroken bak standen. Hjertet til Lidija begynte å slå fortere av begeistring, så interessant var det for henne å se på fargeprøver av malingen som den fyldige sveitseren solgte.

– Så vakkert! utbrøt hun, og man kunne ikke tvile på hennes ekthet. Blant alle hennes egenskaper, inkludert godtroenhet, fantes det ikke ekthet. Hun var snarere lur. Nettopp godtroende og lur. Men dersom man skulle snakke om en strategi i hennes liv, så hadde hun nettopp til denne anledningen forberedt seg på å være lur og listig og til og med lyve. Noe av dette ble det ikke behov for – hun likte allerede mannen svært godt.

”Ikke slappe av, bare ikke slappe av” – Lidija ga ordre til seg selv.

Han foreslo at hun skulle sette seg, og satte seg selv ned med lett krummet rygg i den praktfulle, røde plaststolen og smilte usikkert. ”Hva kom det av at han hadde invitert denne ukjente kvinnen inn i paviljongen, ikke som kunde ...?”

– De trenger massasje. De har osteochondrose! - utbrøt hun bestemt. Og uten å ha gitt ham tid til å områ seg, grep hun fatt i manken hans og begynte å løpe med de små, sterke hendene sine over den tykke nakken. Han ble skrekkslagen. Han satt med store øyne og pustet tungt.

Lidija hadde en katastrofal mangel på tyske ord. Ordet ”slappe av” visste hun ikke hva var på tysk, men hun forsto at man på ingen måte måtte gi slipp på initiativet og at man ikke måtte tie stille, man måtte snakke om noe. Og hun snakket. Til å begynne med gjenfortalte hun teksten fra læreboken om Moskvas historie; etterpå gjenfortalte hun Pusjkins biografi.

Underveis tok hun av ham den skimrende dressjakken og roste stoffet. Han forsøkte å protestere, men etter press fra henne ga han etter og slappet av.

– Jeg har diplom som massør – idrettsmassør, helsemassør, jeg har til og med lært meg kinesisk massasje, erklærte hun. Og – hun løy tydeligvis ikke: hennes bevegelser var faste og energiske. Også i Sveits måtte han innimellom gå i massasjeterapi, noe som ikke var billig. Og når det gjaldt osteochondrose, hadde hun fullstendig rett – han hadde osteochondrose.

I cirka femten minutter danset fingrene hennes over ham, og kroppen fyltes av velbehag. Døren var ikke helt lukket, og han bekymret seg litt for at noen utenfor skulle få øye på dette, men ingen viste seg. Da hun var ferdig og forsiktig strøk ham

over skjorten, kunne han ikke gjøre annet enn å takke henne. Damen var i høyeste grad merkelig – men snill, bestemte han.

Det var tid for kaffe. Med rødmende ansikt fant han ut at han i tillegg til kaffe også skulle servere henne sjokolade. Han hadde både sjokoladeplater og konfekt som var ment som servering for spesielt gode kunder.

”Det viktigste er å ikke miste initiativet,” tenkte Lidija konsentrert, og mens sveitseren laget kaffe, forberedte hun en invitasjon i tankene.

– Jeg vil gjerne invitere Dem til middag hjemme hos meg. Jeg har diplom som kokk, erklærte Lidija. – Europeisk kjøkken, sovjetisk kjøkken, diettisk kosthold. Jeg har tillatelse til å jobbe som kokk på restaurant.

Dette var et veldig gunstig sammentreff. Sveitseren hadde allerede i lang tid drømt om å åpne sin egen lille restaurant, men livets omstendigheter hadde hindret ham i det.

– Er De massør eller kokk? - spurte sveitseren interessert.

– Både det ene og det andre. Selv om jeg akkurat nå driver og foreleser om vår bys historie, sa hun med sjenert stolthet. – Jeg er pedagog.

Alt stemte med virkeligheten. For andre år ledet hun kommunens historisk-etnografiske hobbygruppe i Pionerenes hus. Lønnen var lav, men til gjengjeld fikk hun mye tid til mange andre aktiviteter, og penger tjente hun ved å sy, strikke og drive litt med salg. Og hva er da penger – er det mye nytte i dem? Fra barndommen av hadde Lidija levd for sine interesser. Og den viktigste interessen i hennes liv var å lære.

– Å, jeg kommer gjerne til middag hos Dem, lyste sveitseren opp, og fant frem feil konfekteske, en som var større enn den han hadde tenkt å by på. Han syntes at Lidija virket interessant.

Lidija begynte med gardinene. Med en gang hun kom hjem, rev hun ned alle gardinene og la dem i en vaskebalje. Lidija likte klessvask best av alle huslige sysler. Hun syntes det var beroligende, og når det hendte noe ubehagelig eller når hun rett og slett var i dårlig humør, vasket hun klær. Men akkurat nå var hun i svært godt humør – beredt til kamp, som før viktige eksamener. Og noe tilsa at hun på samme måte som alle andre eksamener – hun hadde avlagt hundrevis av dem – ville hun også klare denne, som ikke var av de letteste. Bare sveitseren kom ...

Hun forsto med en gang – allerede før hun var kommet hjem – at hun hadde gjort en stor feil. Hun hadde ikke laget en skikkelig avtale med ham; hun burde ha avtalt å hente ham. Ved Bolsjojteateret eller restauranten "Natsional" – "hvilke andre opplevelser har utlendingene her i Moskva?" Tretjakovskij galleriet ...

Mens hun vasket gardiner, tenkte Lidija grundig gjennom hele planen. Selvfølgelig ville ikke dette gå bra uten Emilija Karlovna. Noe måtte hun låne av henne. Ikke legge vekt på småretter. Kaviar måtte selvfølgelig kjøpes inn, og cirka to hundre gram varmrøkt stør, men hovedsakelig skulle det være ekte russisk mat. Fiskesuppe, piroger – kanskje piroger med fyll ... Biff stroganoff var heller ikke så verst, men hun måtte ikke gjøre det altfor innviklet. I alle fall var dette en utfordring ... Og hva skulle hun ha på seg? Det var også veldig vesentlig – hun måtte bare ikke glemme det aller viktigste.

I to dager var Lidija i full sving. Hun rakk alt – gikk innom "Praga", handlet på Sentralmarkedet og hentet sølvtøy hos Emilija. Emilija hevet øyenbrynene: – Hvorfor dette, jeg forstår deg ikke? Men hun avviste henne ikke – tok ut av glasskapet to sett

spisebestikk, to kniver, to gafler, et toetasjers fat til frukt. Lidija visste hvordan hun skulle dandere fatet– druer øverst, en klase henger man litt over sånn ... Nede, to ferskener, en pære, cirka fem plommer. Og ingen epler. Hadde det vært vinter, kunne hun hatt epler, antonovka, men da syltet i kål med tranebær ... Hun ba også om å få låne kaviarbollen av emalje – slik at han virkelig skulle gjøre store øyne!

Men hvor hadde Lidija lært alt dette? Alle disse viktige småtingene om borddekking, om vask av klær, om hvordan man blåner dem og hvordan man stiver dem. Om hvordan en mannsskjorte skal brettes på riktig måte, og hvordan man tar vare på klærne til vinteren og beskytter dem mot møll, og hvordan man deler opp tablettene til barna og etterpå blander dem i saft – og mye, mye mer. Hun hadde lært dette delvis fra Emilka, som selv lærte henne opp i alt mulig, og delvis fra kurs og resten fra ingen steds, av seg selv – for vakker var ikke Lidija, men til gjengjeld var hun klok. Det hadde hun visst lenge. Av alle folk hun kjente, var det bare Emilka³ som var klokere enn henne. Det hendte at hun trodde at noen andre var smarte, men det viste seg etter hvert at ingen var klokere enn henne selv – til tross for noen dumheter når det gjaldt menn, som hun visste selv at hun hadde tillatt seg, både med Kolja og med Gennadij. Men det var lenge siden. Nå hadde det gått et lys opp for henne; i hele sitt liv hadde hun sett til feil kant. Men som kjent – bedre sent enn aldri.

Martin var allerede en halvtime forsinket, og Lidija – i sin nyvaskede leilighet, kledd i en hvit bluse, foran dekket bord – gikk rastløst mellom døra og vinduet og anklaget seg selv: For en dum avtale hun hadde gjort – hun burde skjønt det tidligere at det ville bli slik; det hadde vært bedre å dra til Sokolniki og hente ham på selve utstillingen og føre ham hit ...

Uansett hvor mye Lidija hang ved vinduet, kunne hun ikke se gjesten fordi han ikke kom fra den kanten, men fra en tverrgate. Han hadde gått i feil retning fra metrostasjonen Baumanskaja, den tullingen, og i varmen hadde han gått frem og tilbake i førti minutter, inntil to skolejenter hadde ført ham til riktig sted.

---

³ *Emilka* er en diminutivsform av personnavnet *Emilija*.

Han ringte på døren og hadde med seg blomster, roser. Ikke tre stykker, fem eller syv, men nitten – noe som ikke var vanlig.

Han sto i døren – helt våt, det rant fra pannen, og munnen var åpen, pustet tungt ... "Hjertet hans er ikke helt bra," tenkte Lidija straks, bekymret. Hun hadde et oppmerksomt blikk, og hun hadde også gått på et innføringskurs i medisin. Den gangen kunne man ikke gå på massasjekurs uten medisinsk skolegang, og hun ville lære massasje for enhver pris.

– Ich warte Ihnen so lange ... – det var dét Lidija sa – og han unnskyldte seg. Han var utrolig stresset ...

– Tillat meg å ta av dem dressjakken, sa hun.

Dressjakken var nok en gang gråfarget, men denne skimret ikke. Han tok den av. Lidija tok imot den med hendene; den var glatt som silke. Kanskje ekte silke? Sveits – verdens rikeste land. Emilija sa en gang at det fantes flere banker i Sveits enn det fantes ølbarer hjemme ... På Martins lyseblå skjorte var armhulene og ryggen mørkeblå – han svettet, stakkar. Det var ikke badekar i leiligheten. Bygningen var proletarisk. Takk og pris for at det var et eget, separat toalett.

Og så fikk Lidija en innskytelse. – Sett Dem her et øyeblikk ... Han satte seg ned på lenestolen han ble tildelt, og betraktet hennes bord som om det var en museumsvitrine. Munnen hans var noe åpen – tydeligvis en vane han hadde.

Lidija gikk inn på kjøkkenet – fylte vaskefatet halvfullt med vann og bar det ikke så store fatet ut i stua og plasserte det på gulvet foran ham. Etterpå satte hun seg godt til rette. – Tillat meg, unnskyld meg ... og tok av ham de grå skoene og sokkene som også var grå ...

Sveitseren fikk store øyne og smattet med leppene: – Was? Was?

– Ikke was. Hos oss, sa Lidija, – er det vanlig i varmen å ta et kaldt fotbad, noe som er bra for helsen. Ellers tar vi et avkjølt håndkle på pannen. Jeg, som medisiner, vet dette. På tysk, hvordan sier man det? Men han hadde forstått, og nikket med hodet: – J-a, j-a ...

”Og føttene – hvordan ser føttene ut, hvordan er tærne? Tar han manikyr på føttene?” Hun husket klovene til Kolja; råde på føttene som man ikke kunne få bort på noen måte. ”Fra støvlene,” sa han alltid. Fra støvlene, all den lukta, vask, ikke vask – spiller ikke noe rolle. Uansett om støvlene er av bedre eller dårligere skinn, er det vel bare sånn at det lukter av støvler til den enkle mann.

Med en gang Lidija så tærne hans, forsto hun hvordan fremtiden ville bli; det var nå livet skulle avgjøres.

Lidija smilte forsiktig. Rødmet ikke. Hun var smart og visste det – smilte, senket hodet mens hun bøyde det litt til siden. – Vi bor i Østen, hos oss i Russland er det vanlig slik, sier hun.

Han svarte noe, men snakket ganske vanskelig – liksom godkjente, men ordene var ukjente. ”Det gjør ingenting, det gjør ingenting, jeg skal lære alle ordene, pytt ... Se, der er ordboken i hylla, en viktig ting,” tenkte hun.

Hun la en av føttene i et håndkle, gjorde det vått, dro på sokken, rettet den opp – tok den andre ... Skoen var myk, glatt – ”hva lager de dem av? Slikt skinn kan man til og med ha i ansiktet ...” Men hans ansikt – det fantes ikke ansikt, kun forbauselse og mangel på forståelse. Det var bare bra – hun klarte å overraske.

En serviett i en sølvring, på gaffelen et tysk monogram. Å-å ... Gotisk skrift ... K R ...

– Ja, Kristina Runge, min bestemor fra Riga ... "Kristina Runge – bestemor til Emilija Karlovna. Det har ingen betydning." Sveitseren løftet øyenbrynene – veldig interessant kvinne, likevel.

God appetitt! Småretter, vær så god – på perfekt tysk. Alle disse små ordene som man bruker ved bordet kunne Lidija utenat fra det første året hun var hos Emilija som hushjelp. Emilka hadde på den tiden fem barn hos seg, nærmest en privat barnehage. De første barna husket hun veldig godt – jødiske barn, alle som en: to søstre – Masja og Anja – Sjurik, Grisja og Milotsjka. De ble levert om morgenen med matbokser, alle ved nitiden, men Milotsjka ble levert rundt klokken halv ti – av oldefar, gammel, som mose på en trestubbe. Emilka tok dem med på spasertur til den lille parken og kom hjem rundt halv tolv. Lidija kledde av dem, vasket hendene, førte dem inn på rommet. En halvtime før middag, mens Lidija varmet opp maten til barna, spilte de tysk lotto og snakket kun tysk. "Ich habe Nummer einundzwanzig ..." Og så spiste de på tysk manér. "Geben Sie bitte ..." "Danke ..." "Entschuldigen ..." "Das ist geschmeckt ..."

Etterpå vasket Lida⁴ opp, og barna hadde en stille stund: Alle de tre jentene lå i den store sengen, Sjurik på divanen, Grisja i lenestolen. Sov, eller ikke sov – det spilte ingen rolle. Det viktigste var å ikke si et ord – det var en stille stund. Det var full disiplin. Så sto de opp, vasket seg – og så te. Ved teen, kjeks – dem ga Emilija til barna selv. Lidija kunne lage disse kjeksene med øynene lukket: To eggeplommer blandet med et halvt glass sukker, tilsatt hundre gram sjokoladesmør ...

– Åh, kaviar!

– Ja, vær så god ... Kaviaren pleier å være fra Astrakhanhavet eller Det kaspiske hav. Den her er fra Astrakhanhavet – jeg foretrekker den. Den er ikke svart, men grå, og kornene er mindre. Veldig mør. Vær så god, vær så god. Forsyn Dem med smør. Vologodskijsmør. Smak på det – kjenner De smaken av nøtter? Det aller beste smøret

---

⁴ *Lida* er en diminutivsform av personnavnet *Lidija*.

i Russland. Jeg vet at de sveitsiske melkeproduktene er veldig gode. Men dette russiske smøret er utsøkt. Perfekt. Sehr perfekt. Og så kringle – et spesielt russisk brød. Eine russische Brötchen. En liten dram med vodka. En liten en. Vær ved god helse! Skål!

Han forsynte seg med litt av alt, smakte med tungen, presset maten mot ganen, ansiktet var nølende – akkurat som Emilka. "Kanskje han også har latviske aner?" Han nikket med hodet, støttet det mot hånden.

– Ål. Det første ordet i enhver tysk ordbok. Aal. Finnes i Østersjøen. I Sveits er ål uvanlig, ikke sant?

Tomat, fylt med ost av sauemelk. – Dette er en bulgarsk rett. Jeg lærte den på et kurs om mat fra hele verden. Hvilken matrett er mest populær i Sveits? Fondy? Lasagne?

– Nei, de rettene er fra den franske delen av Sveits. Vi bor i den tyske delen. I min region liker folk potetpudding. Dette må jeg slå opp i ordboken ...

"Enestående kvinne. For et vakkert hår. Om man slipper det løst, er det en hel rikdom – antageligvis lenger enn til midjen."

Å, hvordan han spiste! Sakte, ordentlig, med servietten på fanget, med kniv og gaffel, uten å bråke. Nesten som om selveste Emilka hadde oppdratt ham. Han spiste ikke for å tilfredsstille sulten, men for skjønnhetens skyld, slik som folk spiller piano eller danser. "Våre spiser ikke på den måten, selv om man tvinger dem." Men Lidiya kunne det; Emilka hadde lært henne alt sammen.

Hun brakte smårettstallerkene til kjøkkenet. På veien gikk hun innom garderoben, luktet på dressjakken hans, pustet inn – og det begynte til og med å pirre der nede.

Mens Lídija helte fiskesuppen fra kjelen over til suppeterrinen på kjøkkenet, forsøkte Martin hele tiden å finne ut av situasjonen: Han ble ikke enig med seg selv. Maten var fantastisk – han hadde aldri i livet smakt kaviar, hadde ikke en gang tenkt på det – serveringen var keiserlig, som i et museum, kunne man si, men leiligheten var ussel, elendig. En gåtefull kvinne ... Men føttene? Hvordan hun vasket føttene hans! Man kan vente seg mye av henne ... I åtte år gikk han til en polsk kvinne før han giftet seg med Elisa; betalte henne to hundre franc, men hun kjøpte ikke en eneste gang en flakse mineralvann til ham – han hadde med seg alt selv, også vann, kaffe, kjeks ... Det er ikke for ingenting at man snakker om en "gåtefull russisk sjel".

Det viste seg etterpå at han ikke var så ung, selv om han så bra ut og var fyldig; han var alt førtiåtte år gammel. Men ansiktet var veldig glatt, helt uten rynker, jevnt solbrunt. Bare issen var skallet. Ellers var han en veldig, veldig hyggelig mann. I Sveits, slik det kom frem etter hvert, var alle hyggelige, rene, ordentlige – dette fikk Lidija vite senere.

På det tidspunktet forsto hun kun følgende: Her finnes det ikke slike – selv om hun lette i ti år, ville hun ikke kunne finne en slik. Kanskje skuespillerinner eller sangerinner hadde slike menn, men hun selv hadde ikke sett slike her – verken hjemme hos Emilka eller på poliklinikken, og heller ikke på lærerskolen eller på universitetet for marxisme-leninisme. Ingen steder.

"Fisk, fiskebord. Man kunne vel ikke overraske en sveitser med kjøtt? Sterletsuppe med pirog ... Det blir vel ikke for mye mat? Mandelgresskar – en lett grønnsakrett. Béchamelsaus," undret hun.

"Hvis man har en slik partner som Lidija, så kan man åpne restaurant allerede i morgen. Ikke i sentrum av Zürich, selvfølgelig, men på et eller annet hyggelig sted, for eksempel Zollikon eller Kilhberg ... Lidija – et hyggelig navn ... Et skjønt navn. Også figuren er skjønn. Midjen ... Det finnes sjarm i små kvinner. Elisa, med hennes størrelse og bredde, ser aldri yndig ut." Han gjorde en grimase.

Lidija livnet til: – Liker De grønnsaker?

– Jeg liker dem veldig godt. Spesielt poteter. Vet De, jeg vokste opp i en landsby under krigen. De må ikke tro at vi hadde det særlig godt bare fordi Sveits ikke deltok i krigen. Vi hadde det kummerlig under krigen. Maten besto av poteter og melk. Sunn, men enkel bondemat. Og lite. De lager førsteklasses mat. Har De jobbet på restaurant? De kunne vært sjef.

– Nei, jeg har kun laget mat for venner. Jeg liker veldig godt å servere mat for venner. I Russland går folk på besøk til hverandre veldig ofte, og lager mat for hverandre, baker piroger.

– Har De mange venner?

– Ikke veldig mange. Jeg er kresen, så derfor har jeg ikke så mange venner.

– Ja, kvalitet har stor betydning. Det er viktigst av alt – kvaliteten. Firmaet jeg representerer har eksistert i seksti år, fordi det lager høykvalitetsmaling.

Firmaet var eid av Elisa, og her var roten til alt det vonde. Dersom firmaet for eksempel hadde vært eid av fremmede, eierløst, eller dersom det hadde tilhørt ham, Martin ... Men han var så kraftig fanget av sin kones innflytelse at han iblant våknet opp av en forferdelig drøm, der han hadde tråkket i malingen og ikke kunne få føttene ut av den – prøvde, slet – og etterpå oppdaget han at det ikke var hans føtter, men fruens ...

– Tillat meg ... Hun berørte hans underarm med sin svale hånd idet hun tok vekk tallerkenen. – Kaffe? Te?

Han hadde tenkt tanken allerede før avreisen, at han i Moskva absolutt måtte ha seg en russisk prostituert. Men det viste seg at slike steder som fantes i Amsterdam, der han en gang hadde skaffet seg en veldig interessant kineser, ikke fantes her, og det å ta inn en kvinne rett fra gata var skummelt. Selv om en del av dem var å finne på messen og ved siden av hotellet "Moskva" hvor han bodde, var det ikke mange av dem. De virket veldig unge, og vekket gjerne mistanke om man kunne fort komme opp i en eller annen skandaløs situasjon. Og dette var han blitt advart mot allerede i Zürich.

Lidija var åpenbart en ordentlig kvinne, med kaviar og sølvtøy. Men uansett, når hun rørte hans nakne underarm med sin nakne hånd, gjettet han at kanskje ... Tanken gjorde ham opphisset. Han spurte hvor toalettet var. Lidija fulgte ham. Alt var veldig rent, men forferdelig fattigslig ... Til gjengjeld serverte hun kaviar? Han måtte vente litt før han klarte å ... Han ble i alle fall interessert i denne kvinnen. Uten tvil.

Oppvaskkummen var på kjøkkenet. Han gikk dit. Lidija sto med ryggen til ham, bøyde ansiktet mot komfyren der hun kokte kaffe. To små hårlokk krøllet seg over ansiktet. Og benene hennes var rett og slett nydelige, med tynne ankler, ballettvrist. Høye hæler ... Han ventet til hun hadde skrudd av gassen og tatt av kaffen, la sin venstre hånd på midjen hennes og trakk henne mot seg med den høyre. Hun la ansiktet sitt mot skuldrene hans, og han forsto at alt ville lykkes ettersom han også hadde lyktes med Elisa – men her var det lidenskap.

Han ble hos Lidija til sent på kvelden – han oppfylte sin månedlige kvote. Han hadde aldri følt seg som en gigant, men denne dagen var det noe mektig som åpnet seg for ham på grunn av denne kvinnen med den tynne midjen – en usedvanlig kvinne, gåtefull, med svart kaviar, men uten badekar og til og med uten dusj, med sølvtøy og ubarberte armhuler, og med utdannelse: På veggene hang det diplomer i rammer, i hvert fall åtte, og med bestemor K R, med gotiske bokstaver ... Men vanlig telefon hadde hun ikke ...

Ja, ja, de sveitsiske kvinnene, selvfølgelig bare kuer i forhold ... de polske er griske, de kinesiske – bestikkelige. Men denne russiske Lidija – et ekte under, rett og slett en gåtefull russisk sjel ... Hvorfra tok han det, hvem sa dette? Kanskje deres store forfatter Leo Tolstoj eller en skolelærer fra Niederdorf ...

Og etterpå, sent på natten, spiste de svart kaviar med smør og kringle igjen og drakk champagne – helt grei champagne ... "Dersom hun er lærer, hvor har hun fått champagne fra? Og i morgen, nei, allerede i dag skal jeg reise, men jeg har ikke engang mulighet til å gi henne en gave ..." Hun var, etter alt å dømme, fra en ordentlig familie, kanskje fra aristokratslekt. En interessant personlighet, og i alt kunne man se et menneske med smak. I Russland hadde man mange aristokrater – det var ikke som i Sveits, der de hadde hatt både grever, fyrster og baroner ... "Men kanskje var det noe helt annet, var hun fra KGB? Spionerte hun på ham?" Til og med nedentil ble det kaldt ved en sånn tanke. "Nei, slik kunne det da ikke være ..."

Lidija fulgte ham modig til Sjeremetjevo. Der var det en høytidelig stemning og luktet sterkt av utlandet. De utvekslet selvfølgelig adresser, men dette var uvirkelig som en drøm og hadde ingen betydning. Men viktigere var det at Lidija hadde kjent lykke – som aldri før i livet – men hun skjønnte allerede at de siste sekundene av hennes lykke nærmet seg og at hun etterpå aldri ville treffe denne Martin igjen – en slik uvanlig mann; slike menn finnes ikke i det hele tatt, hans svette luktet ikke en gang, nærmest som hos en engel ...

På flyet sovnet Martin øyeblikkelig og sov helt frem til Zürich. Men Lidija gråt hele veien hjem, både på metroen og mens hun gikk langs tverrgatene til toget.

Vel hjemme vasket Lidija seg; hun var egentlig ikke en som gråt så mye. Hun spiste opp kaviaren – det var ikke mye igjen – vasket opp alt, ryddet, samlet sammen Emilkas servise og sølvtøy, pakket hver del i avispapir slik at det ikke skulle knuses. Pakket ferdig vesken – i morgen før skoletimene planla hun å gå innom Emilka.

Med en gang Martin hadde reist, ble det mye å gjøre: Det var to massasjer, direktøren for Pionerernes hus bestilte en kjole strikket av mohair, hele sommeren satt hun på kontoret for fritidsarbeid med skolebarn. Det var kjedelig, men mot slutten av ferien begynte barna å vende tilbake, kom innom hver dag. Men viktigst var tysk språk og postkort. Lidija bestemte seg for følgende: For det første skulle hun ta et nytt tyskkurs, og for det andre skulle hun sende postkort med russiske reproduksjoner og naturlandskap.

Hun sendte postkort hver dag – satte på et pent frimerke og skrev noen setninger på postkortet av typen: "Her er noen av vår nordlige naturs peneste landskaper. Ønsker Dem lykke, helse og fremgang på jobben. Lidija." Eller: "Maleri av den kjente russiske kunstneren Surikov: "Strelits henrettelse". Tilegnet en historisk hendelse, da den unge tsar Peter den første ødela sammensvergelsen til sin søster Sofija. Ønsker Dem lykke, helse og fremgang på jobben. Lidija." På den ene siden var dette kultur – men ikke altfor påtrengende. Men det gjorde at han husket henne.

Postkortene gikk ikke til hjemadressen, men til en eller annen postboks. Lidijas postkort kom frem til adressaten etter to uker, og hun fikk det første brevet fra ham etter to måneder. Hun var egentlig sikker på at hun kom til å få brev, men allikevel regnet hun det for å være et lite under. Hun var sikker på at det ville skje et under og at hun ville få et brev fra Martik⁵. Det hadde hun kalt ham for seg selv allerede fra første dag.

Lidija husket hele dagen i detalj, fra morgenen, da hun tok ut av postkassen denne kritthvite konvolutten, med fjellandskap på frimerket og adressen skrevet med svart, tynn håndskrift, akkurat som i en film. Hun tok av seg skinnhanskene og tok konvolutten med naken hånd, og selv om hun kun hadde nok tid til å rekke jobben, gikk hun opp trappa til leiligheten sin, tok av seg kåpen og skoene og satte seg ved

---

⁵ *Martik* er en diminutivsform av personnavnet *Martin*.

bordet for å lese brevet. Men det første som falt ut av konvolutten var et fotografi: Martin, i hvite idrettsbukser til knærne og hvit singlet, sto ved siden av et gjerde med en tenniser i hendene. Hjertet stoppet opp, rett og slett ...

Og for et brev det var! For et brev! Ordet i midten av "Meine liebe Lidia!" virket som om det var merket med en usynlig linje. Og hver setning begynte på en ny linje. Og det som var enda merkeligere, var at selv om alt var skrevet veldig tydelig, kunne man ikke forstå et eneste ord. Alle bokstaver var på en eller annen måte forvrengt.

Hun brettet sammen brevet og løp av gårde til jobben. For denne dagen var det planlagt tur til fabrikkens "Den røde oktober" med en gjeng sjetteklassinger.

På kvelden satt Emilija Karlovna lenge og snurret på brevet, studerte det fra alle kanter og så på Lidija med ny interesse: Jenta, kunne man si, hadde hun formet med sine egne hender. Hun leide et sommerhus i Podmoskovje, cirka i femtiåtte – Ivan Saveljitsj var fortsatt i live, det var nok i femtiåtte – og niesen til eieren var den foreldreløse Lidka⁶ fra et sted i Hviterussland. Hun hjalp til med husarbeidet. En stille, underkuet jente, helt uten noen som helst evner – til å begynne virket det sånn for Emilija Karlovna. Men den siste dagen før avreisen bestemte hun seg allikevel for å ta henne med. Hun foreslo det for eieren, hvis navn hun ikke husket helt ... Nastja ble hun kalt, og hun slapp jenta fra seg med glede. Hun var ikke seksten enda. Passet fikk hun først i Moskva – Ivan Saveljitsj, en pensjonert oberst, ordnet det gjennom sin personalavdeling. Han skrev henne inn på fabrikkens hybelbygg, men hun bodde ved kjøkkenet hjemme hos dem.

Nå holdt Emilija brevet respektfullt og så på Lidija liksom med nye øyne: En tapper, tapper jente! Helt fra intet hadde hun oppnådd en god del: utdannelse, egen leilighet, hun hadde til og med trosset sitt utakknemlige utseende. Hun hadde stil, til syvende og sist. For å være ærlig, hadde ikke hennes egen datter Lora oppnådd en slik posisjon som Lidija ... Emilija Karlovna fikk lyst til å fortelle Lidija at hun var i

---

⁶ *Lidka* er en diminutivsform av personnavnet *Lidija*.

Zürich før krigen, med bestemor – hun hadde også vært i Genève og Paris – men vanen om aldri å fortelle noe om seg selv til andre var for sterk. Siden førtifem, da hun møtte Ivan Saveljitsj, skjønte hun at det viktigste i livet var å tie stille. Han knyttet seg veldig til henne, Ivan, men heller ikke til ham – kommandanten av Folkekommissariatet for indre anliggender – fortalte hun noe om seg. En jente fra en fattig latvisk familie, med en pappa som var kvalifisert arbeider. Og i Latvia hadde man alltid satt pris på profesjonelle yrkesfolk. Han var verktøysmed av første klasse! Ivan, som selv var fra arbeiderklassen, satte pris på det ... Men det at pappa ble drept av partisanere da han tjenestegjorde hos tyskerne som sjef for den latviske sonderingskommandoen og gjennomførte programmet "judenfrei" med stor iver – heller ikke dette fortalte hun ham ...

Også Lidka var hemmelighetsfull. Visste, men sa ikke noe. Også hun var taus om sin hemmelighet. Hennes far ble arrestert etter at Den røde armé frigjorde Hviterussland og ble skutt i førtifire på grunn av en eller annen forbrytelse mot den sovjetiske makten. Det var uklart om Lidija hadde glemt det eller ikke visste noe om det. Han etterlot seg elleve barn i den utbrente bondegården. Av de elleve var det bare tre som overlevde krigen. Og de ville ikke ha noe med hverandre å gjøre, og hadde bosatt seg ulike steder og blitt spredt. Det ble sagt at den eldste broren var i militæret og at søsteren bodde et sted i Náltsjik eller Pjatigórsk. Alt var for alltid glemt – både hos Emilija og hos Lidija.

Men Emilija – hun var nesten en skjønnhet med sin nette størrelse og sine høye bryster. Over pannen hang det en liten krøll av farget hår, og baken var som en pære – eller heller som to pærer. Ivan Saveljitsj bodde i hennes leilighet frem til han fikk tildelt en statlig. Og til den statlige leiligheten flyttet han sammen med Emilija. Og han tok til seg Lora, Emilijas datter, og senere ga han henne også sitt etternavn.

Alt gammelt av papir – fotografier, ulike attester, diplomer, brev – ble brent i store eller mindre branner, tilfeldige og påsatte; kun sølv, kjøkkentøy og servise av god kvalitet var igjen fra gamle dager – Ivan Saveljitsj hadde ikke hatt noe imot dem. Han

ble fort vant til dem – overgangen fra aluminiumsbolle til sølvtøy er lett; det er vanskeligere den andre veien. Men det ble ikke nødvendig for ham. Helt inntil hans død, var det Emilka som gjorde det hyggelig for ham – ikke fordi hun elsket ham så høyt, men fordi hun var skikkelig. Og Lidija ble også lært opp til det. Men med Lora gikk det ikke så bra ...

Brevet var uten tvil skrevet av et anstendig menneske. Han takket Lidija for en enestående mottagelse, innrømmet at han aldri hadde omgått en så kulturell kvinne. På samme måte antydte han at hun hadde unike kvinnelige egenskaper, og etterpå fortalte han at han ikke hadde vært i stand til å fortelle at han var gift – i begynnelsen syntes han at det var helt uvesentlig, men i etterkant hadde han ikke hatt hjerte til å såre henne. Han kunne ikke gjette seg til at han etter tilbakekomsten til Sveits stadig skulle tenke på henne, og at hun opptok hans tanker såpass mye at hans forhold til kona hadde kjølnet helt. Og nå tenkte han på sin fremtid, fordi det var nødvendig å ta nye beslutninger – og det var veldig vanskelig når tankene i hodet gikk rundt ...

Etter at Emilija hadde lest opp brevet for Lidija, klarte Lidija å forstå den skrevne teksten. Han skrev både "r" og "n" og "k" på en rar måte, "i" lignet på "t", men med litt trening kunne man skille mellom dem. Etterpå tok Lidija frem trumfkortet og viste Emilija fotografiet. Emilija så lenge på det og sa: – Lidija, husk, dette er veldig seriøst. Du må jobbe, men uten store forhåpninger. En ve..., veldig vanskelig sak ...

"Å Lora, min dumme, dumme jente ..." tenkte Emilija irritert, "så mange muligheter – og så sitter hun igjen med denne ynkelige jøden Zjenja ..." Og hun sa: – Skriv svaret på russisk, så skal jeg oversette det slik at det ser anstendig ut.

Lidija skrev i tre døgn. Brevet forbløffet Emilija; det var mildt sagt anstendig – det var elegant!

Men enda mer forbløffet ble kona til Martin da hun fant brevet i mannens skrivebordsskuff, mens hun lette etter en kopi av en bortkommen kvittering: En

bunke med tolv postkort med kunst, og dette elegante brevet der det kom frem at Martin hadde funnet seg en kvinne i Russland, noe Elisa ut fra enkelte tegn allerede hadde gjettet seg til. Det ble familieskandale. Martin hadde kanskje lidd seg gjennom sin kjærlighetsaffære – en episode i hans for øvrig beskjedne seksuelle biografi – der Lidija hadde havnet på listen der det fra før av var en polakk, en kineser og nå en russer. Men Elisa kalte det en skandale, og bebreidet Martin for hans manndom og all mulig unyttighet – nettopp da han hadde bevist at han var i stand til store bragder dersom en kvinne så på ham med begeistring og kunne senke hans slitne føtter ned i et vaskefat med kjølig vann ... Og – idet han mistet pusten av spenning med tanke på en uvanlig for ham, liksom lånt manndom – sa han til Elisa med forsiktig verdighet at ja, han hadde forelsket seg i en russisk kvinne og hadde tenkt å overvinne denne følelsen, men at hvis hun, Elisa, nå ønsket skilsmisse, så skulle han heller ikke komme med innvendinger.

Idet hun tok en bunke postkort med avslørende russiske landskap ut av den avskyelige krokodillevesken, samt konvolutten med det elegante brevet som Lidija hadde skrevet, løftet Elisa øyenbrynene og sa noe uklart om advokater. Martin så allerede klart at tjue års arbeid for malingssaken ville være tapt for ham; at det var han som fikk firmaet på bena igjen og betalte gjelden som firmaet hadde skaffet seg etter delingen mellom Elisa og broren – det ville ikke bety noe som helst, og alt slit ville bli lagt i grus. Han ville kanskje få litt av verdien av huset, men selv det var ikke sikkert når han så hvordan Elisa ville kunne bruke brevet ... Samme kveld skrev Martin brev til Lidija der han fortalte at han ville komme til Russland til jul, og et annet brev til advokaten der han ba om et møte.

Skilsmisseplassen med fordeling av eiendeler tok mer enn ett år, og endte uventet gunstig for Martin. Han var ikke medeier i firmaet lenger, men Elisa klaget heller ikke over ham, og hun ble også pålagt å betale ham kompensasjon – til og med ganske betydelig – for hans tjueårige arbeid.

I løpet av de to og et halvt årene før de giftet seg, så Martin Lidija kun seks dager fordelt på to besøk. Han ble overbevist om at Lidija var en levende skatt: massasje, omsorg, næring, sex – av førsteklases kvalitet.

Han og Lidija ble enige om å begrense møtene for å kunne fullføre den store planen. Martin sparte penger. Etter skilsmissen hadde Elisa uventet tilbudt ham å bli i jobben som vanlig arbeider. Etter å ha tenkt seg grundig om, gikk Martin med på det. Han jobbet for en veldig anstendig lønn. Kompensasjonen, litt mer sparing – og etter giftemålet kunne han åpne en liten restaurant ...

Lidija på sin side forberedte seg målrettet til det nye livet: smilte hemmelighetsfullt, sa opp jobben og byttet plutselig omgangskrets til restaurantarbeidere – begynte å jobbe i restauranten på hotellet "Tsentralnaja" som kokkemedhjelper. Der var det russisk kjøkken. Men som Lidija raskt oppdaget, var det ganske primitivt ... "Hva er det utlendinger bestiller? Pannekaker med kaviar, borsj, vodka – uten forstand. Men kanskje man ikke trenger så mye forstand?" I tillegg så Lidija en del svakheter i organiseringen av produksjonen.

Etter omtrent tre måneder var hun overbevist om at hun ikke hadde noe mer å gjøre på "Tsentralnaja" – alt hun kunne lære der, hadde hun alt tilegnet seg. Da oppsto det en ny situasjon: Å tjene seg opp mer penger, slik at hun kunne komme seg til Zürich – og ikke som en fattig stakkar, men som en ekte russisk kvinne.

Hun måtte kjøpe en grå persianerpels, slik som Emilka hadde, en diamantring og øredobber. I tillegg ville Lidija kjøpe russisk rose malt servise med gull og røde blomster til den planlagte restauranten. Spørsmålet var bare hvordan hun skulle få med seg alt ... Hun sendte ikke lenger postkort med landskap av den nordlige naturen til Martin, men hun sendte postkort med rose malte skåler – og skjeer. Han bifalt hennes smak.

Tiden gikk raskt, og endelig kom dagen da Lidija pakket to koffertyer med de fine klærne hun ville kunne ha på seg i Sveits uten å skamme seg; der tok hun feil – kun det som Martin hadde gitt henne sømnet seg, og alt av hennes egne klær gikk senere til kluter ... Hun kjøpte billett til toget. På grunn av økonomien, tok hun toget. Lidija reiste fra Belorusskijstasjonen til byen med det raslende navnet "Zü-ürich", der bakken var full av gull, der Lenin hadde bodd – satt der på stranden av elven Limmat på kafeen "Odeon", spiste strudel og drysset de søte smulene på Marx' verk ... Ordet "Zü-ürich" smakte søtt på tungen ...

Lidija satt med rett rygg i kupeen. Etter å ha kastet hodet tilbake, strøk hun mekanisk en finger over nesetippen; vanligvis, når hun spiste og åpnet munnen, fikk hun leppepomaden på nesetippen. Gjennom vinduet kunne hun se den kjære russiske naturen, og Lidija – som de siste to og et halvt år hadde drømt om denne stunden, da toget satte seg i bevegelse – ble plutselig rørt og husket de hvite bjørketrærne. Men utenfor vinduet strakk det seg kun kratt av ugress og forstadens søppeldynger – og på en måte begynte hun allerede å lengte etter Fedrelandet. Men hvorfor lengte? Her var hun en av millioner med etternavnet "Nikolajev", her var det millioner av tanter som tante Nastja – som ikke en eneste gang hadde forhørt seg om hvordan det gikk med niesen i byen, om hun var i live, død ... En eneste nær venn – Emilija Karlovna. Det var bare hun som forsto Lidija. Av seg selv. Selbstverständlich.

To eldre polske kvinner i samme kupe spurte henne om noe på et mellomsavisk språk, men Lidija var da så grepet av stunden at hun sa til dem – uventet for henne selv – helt bestemt: – Entschuldigen bitte, ich verstehen nicht ... Og polakkene forsto med det samme at de hadde tatt feil; de trodde at den tyske var russer, selv om det var tydelig at hun var tysk – dressen av borgerlig kvalitet og ringen på fingeren ...

"Å, Martik, Martik!" Han var blitt hennes gave i livet – spesielt etter to togbytter! Han møtte henne på togstasjonen i Zürich i en mørkegrønn frakk av myk pels, og med samme type lue med pels i nakken og fjær på siden. Elegant, rett og slett! Han duftet av eau de cologne, og tok ikke selv koffertyen som enhver russisk mann ville

gjort, men leide en bærer, kysset Lidija og førte henne med seg arm i arm ... Og rundt seg så hun et utland som man ikke en gang viste på kino. Hun hadde for eksempel sett en film om Roma – Lidija husket den godt – der det var skitt, søppeldynger, ruiner – ikke så ulike deres egne – der de spiste den stakkarslige maten – den samme makaronien som hjemme – og man viste det til og med på film. Det er forståelig at de ikke viste det ekte utlandet; det var ikke uten grunn at Lidija hadde hatt undervisning i marxisme-leninisme ved universitetet i to år, der alle ble hjernevasket ...

Det første året i Zürich var det aller lykkeligste. Foreløpig manglet de noe kapital til å leie et restaurantlokale, så derfor levde de sparsomt, istedenfor leilighet, leide de en liten studio. Lidija hadde ikke ventet at alt skulle være så dyrt i det rike Sveits; selv om hun var flink og klarte å tilpasse seg bra, var det allikevel stramt. Martin sjekket selv alle utgiftene; han kunne regnskap. Lidija ville finne seg en jobb med en gang; til å begynne med fikk hun ikke lov av Martin, men etter hvert gikk han med på det. Lidija fikk oversatt alle sine diplomer til tysk, og hun ble ansatt for å jobbe med manikyr. Martin ble til og med overrasket over hvor bra det gikk med henne. På slutten av året fikk de en leiekontrakt for et restaurantlokale på et nydelig sted, der det tidligere hadde vært en eller annen kantine – noe som også var bra, for det er jo slik at dersom folk er vant til at de kan få mat et sted, så går de gjerne dit av gammel vane.

Martin hentet sin kusine fra landsbygda – en enkel kvinne, som i grunnen var en kvinne fra landet som kledde seg slik man kler seg i byen. Ikke noe særlig. Lidija begynte til og med å skjønne mer enn Emilija Karlovna gjorde: I hvilke butikker handlet de som hadde lite penger, og i hvilke handlet de mer velstående. Også Martin forsto dette ganske godt, siden hans tidligere kone var velstående og hadde lært ham opp. Elisa visste at det var forskjeller i utlandet. Det var selvfølgelig noe som fortsatt var uforståelig – for eksempel hvorfor varene i den engelske butikken var dyrere enn i den sveitsiske, selv om kvaliteten var den samme. Eller den franske

– vakre ting, men mystiske, og ikke så bra kvalitet. Om det italienske var det ikke noe å si.

Før åpningen annonserte Martin i avisen, sendte invitasjoner til bekjente og satte opp lapper i hele bydelen: "Restauranten "Russisk hus" inviterer til russisk middag." De ansatte en russisk servitør – en litt rar mann, flyktning, ikke helt russisk, men ordet "borsjtsj" uttalte han bra. En annen lokal gutt ble ansatt kun for åpningsdagen.

Den første kvelden gikk restauranten veldig bra. Dette var den lykkeligste dagen i Lidijas liv. Om morgenen ble alt forandret. Martin våknet ikke klokken seks slik de vanligvis gjorde. Han sov og sov. Til å begynne med ville ikke Lidija vekke ham – "sliten, må la ham få sove." Klokken ti begynte hun å vekke ham, men han våknet ikke. Han lå på siden, og den ene hånden hang ned. Lidija tok på den – den var kald. Han pustet, men kom ikke til seg selv, og han virket veldig tung. Hun ringte etter lege, og han ble fraktet til sykehuset med en gang. Hjerneblødning. Hun regnet raskt ut at hennes lykkelige liv kun varte i ett år og tjueen dager. Fra ankomst til slaget rammet ham. Og videre – som i en forferdelig drøm.

Det beste var at alle sykehusene var som Kremlevka hjemme i Russland. Sykepleierne gjorde alt selv, skiftet bleier og matet ham. Til og med nattevakten var gratis. Da Ivan Saveljitsj lå på sykehuset – han hadde kreft – hadde de alle tre, Lidija, Emilka og Lora, strevd med å klare seg. Og Lidija forsto hvor heldig hun var her i Sveits.

Til å begynne med fikk Martin intravenøs næring, men senere begynte sykepleierne å mate ham. I tre måneder var han ikke særlig til stede – det var uklart om han ville kjenne igjen Lidija. En gang virket det som om han kjente henne igjen, en annen gang – ikke ... Kunne ikke gå. Men de satte ham i en rullestol.

Lidija besøkte ham på morgenen; to busser, tre og en halv time tok det. Restauranten var i full drift. Når skulle hun handle inn, lage mat? Hun begynte med kjøretimer. Bil

hadde hun, men ikke førerkort. "Ditt fjols" – Lidija kjeftet på seg selv; hun hadde lært så mange ting, men ikke å kjøre bil. Opplegget på kjøreskolen varte i tre måneder, fire timer tre ganger i uken. Tvangsarbeid – ikke et liv. På gode dager sov hun cirka fem timer, på dårlige ble det ikke en gang tre timer. Det var synd på Martin, men det fantes ikke tid til medlidenhet. Han var som et lite barn. Han hadde fått hår i nakken da Lidija tok ham hjem, stusset ham, begynte å massere ham en time hver dag. Legen sa at han aldri vil bli bra, men det venstre benet, lammet, ble sakte, men sikkert sterkere. Etter cirka tre måneder kunne han allerede stå på bena, holdt seg på stolryggen og sto selv.

Restaurantdriften gikk bra, og Lidija fortsatte med den. Det måtte selvfølgelig gjøres endringer i menyen. Men livet i Sveits viste seg å være hardt. Man måtte betale for alt. Elektrisitet, vann, bensin, bortkjøring av søppel – og skatter og avgifter var en sak for seg. Igjen var det nødvendig å gå på kurs – ingen ville lære deg noe gratis. I starten var Lidija veldig glad i sveitserne på grunn av deres høflighet og renslighet. Tidligere, mens hun bodde i hjemlandet, trodde Lidija at hun var veldig smart. Men her viste det seg at alle var så smarte og forutseende.

Den russiske restauranten falt i smak hos sveitserne, fordi de raskt forsto at de fikk mye mat av høy kvalitet for de pengene de la igjen. Og dersom Lidija ikke hadde vært alene, hadde hun allerede etter ett år kunnet utvide driften med en sommerveranda. På den annen side ville hun heller ikke ha vært redd for å leie et større lokale. ... dersom Martin hadde vært frisk, og ikke en invalid for all fremtid.

Men hun hadde ikke tid til å sørge eller tenke for mye, for det var masse å gjøre: Om morgenen måtte hun vaske Martin, så massasje, så på potte, og så mate ham.

Annenhver dag måtte grønnsakene hentes på Frau Temke-gården, annenhver dag hos slakteren. Fisken ble kjørt hjem, men kolonialvarer måtte hun til en grossist for å hente annenhver uke. Maten laget hun alene. Selvfølgelig var alt gjennomtenkt; hun måtte kjøpe en stor fryser, for mye ble fryst selv om hun ikke innrømmet det for noen. Hjemme i Russland var det ikke vanlig å fryse ned matvarer. Kjøttdeig til

pannekakene laget hun en gang i uken og la i fryseren. Fisken ble selvfølgelig ikke fryst, siden den da mistet mye av smaken. For å være ærlig, hadde ikke sveitserne så mye peiling når det gjaldt det kulinariske. De verdsatte heller større porsjoner.

Hele året var Lidija bekymret over å få endene til å møtes, men på slutten av året viste det seg at det til og med ble igjen et overskudd. Overskuddet plasserte Lidija i banken under sitt eget navn. Da skjønnte hun også meningen med det sveitsiske livet. Dersom Martik hadde vært frisk, hadde hun kanskje ikke skjønnt dette i ekteskapets lykkelige rus. Men siden det ble slutt på lykken, forsto Lidija at lykken i Sveits ble regnet i sifre. Jo større sifre, jo mer lykke. Ikke kun nakne tall, men med list: "Folk må kunne verdsette din suksess, gjette seg til din klokskap og talent etter svakt synlige tegn." Gjerdet malte hun to ganger i året ... Plantet nye blomster på terrassen ... Hang opp engelske gardiner ... "Ingen setter pris på det ..." Skoene av merke "Balli", kåpen "Loden". Emilija Karlovna var ikke der, ellers hadde hun kunnet se.

Martins kusine fra landet ble sagt opp; hun var bare i veien, og selv om hun var innfødt sveitserinne, hadde hun null forståelse for hva som krevdes. I stedet ansatte Lidija andre medhjelpere: en dyktig jugoslavisk kvinne som også var gift med en sveitser, samt en halt, veldig stygg kvinne, men effektiv og flink. Lidija ga henne til og med noen lettere oppgaver ved komfyren. Senere viste det seg at hun heller ikke var ekte sveitserinne, men av jødisk avstamning. En annen servitør var italiener. Det er kjent at alle italienere er fødte servitører: vennlige, smiler og tøyser. Men stjeler. Forresten ville ingen kunne klare å stjele noe fra Lidija; hun fulgte godt med på alt. Et omdømme skal man ikke tulle med; man kan ikke kjøpe det for penger. Hun plantet et frø i potten, vannet, gjødslet – frøet vokste. Ett år, ett år til, tredje ... Ett år, ett år til, tredje ...

Martik ble tynnere og skrøpelig – en gammel mann. Men Lidija, som i Russland nesten gikk for å være en stygg kvinne, ble her regnet for å være interessant; av og til hendte det til og med at noen trodde at hun var fransk. Hun lærte mannen sin å gå på nytt – nå haltet han rundt hjemme med stokk og gikk turer i hagen. Lidija kjøpte

en renraset hund til ham – en grå dvergpuddel som fikk navnet Milok. Å forsørge Milok kostet penger – vaksiner og veterinær. Men også her var det noe som Lidija ikke hadde regnet med. Sveitserne elsket dyr. Familier kom for å spise middag mens barna lekte med Milok, og etterpå spurte foreldrene om å få leke med den russiske hunden igjen. Gode kunder. Og barna kalte Martik for ”hundens bestefar”.

Da livet med den russiske restauranten og den invalide mannen så ut til å gå bra og kom inn i vante spor, begynte Lidija av gammel vane å gå på kurs igjen. I to år holdt hun på med fransk. Vurderte å ta engelsk ... Hadde lyst til å lære seg å stå på fjellski, men bare det å reise bort i noen dager fra restauranten, Martik og Milok var utenkelig, selv om hun ikke lenger sto ved komfyren – hun hadde to kokker som hun selv hadde lært opp. To ganger i uken gikk hun i svømmehallen, og noen ganger var hun på møter i kvinneklubben sammen med andre forretningskvinner.

Hun var på disse møtene i kvinneklubben én eller to ganger, inntil hun skjønte at hun personlig manglet anerkjennelse i livet. Alle disse kvinnene gikk også i fottøy fra ”Balli”, de brukte minkpels og klokke fra ”Orient”. Men Lidija følte seg til og med fornærmet av at dette var hverdagslivet for dem og hun ikke fikk forklart dem at de alle var som dumme høns, mens hun selv var som en høytflyvende fugl; de ble født i Sveits – i et lite stykke fløtesmør – mens hun ble født i en bondehytte, med jordgulv og tak av halm. Frem til hun fylte femten, gikk hun enten i feltstøvler eller barbert, og de første buksene fikk hun først i Moskva – og da kun fordi hun hadde flaks og ble tjenestepike for en snill dame – men frem til da gikk hun uten bukser, som alle hviterussiske bønder ...

Hun ble på en måte irritert over det hele. Og en gammel, trykkende og ikke helt gjennomtenkt drøm, som sykdommens spire, begynte å utvikle seg og ta form, og Lidija skrev i sitt notathefte – i den siste delen, som var ment for utgifter til sjelen, der forretningskvinnene skrev ned tidspunkter for møter med sine elskere, gynekologer eller kosmetologer – en liste der hun beskrev hva og hvor mye hun måtte ha med til

Moskva. Der bodde nemlig det eneste mennesket i verden som kunne verdsette hennes store suksess ...

Som med alt annet hun foretok seg, tenkte Lidija nøye gjennom alt på forhånd. Hun hadde ikke opprettholdt kontakten med Moskva: Emilija Karlovna hadde sagt til henne da hun reiste at hun ønsket henne lykke til, men ba henne samtidig om ikke å sende brev eller ringe. På den tiden begynte de første problemene for Lora, fordi hennes mann Zjenja hadde skrevet under på noe, plapret med alle og brakt familien diverse ubehageligheter. Lora hørte på ham, og lyttet ikke til sitt eget hode eller til morens råd. Emilija Karlovna mislikte den sovjetiske makten, men hun holdt sine følelser skjult innerst i sjelen; samtidig foraktet hun denne tosken Zjenja, som pratet som en dum papegøye ... Lidijas venninner fra Pionerenes hus og andre steder der hun hadde studert og jobbet, var ikke en gang verdt utgiftene til frimerker. Det var kun én trofast bekjent, nabokvinnen Varja, som Lidija hadde holdt litt kontakt med den første tiden, men etter ulykken med Martin hadde hun sluttet å skrive. "Hva skal man skrive?"

Lidija skrev til Varja og ba henne ringe Emilka for å høre hvordan det gikk med henne. Varja ringte til Emilka, og deretter til Lidija for å fortelle at de fortsatt bodde på samme sted ...

Lidija kjøpte seg en reiseveske – frem til da hadde hun ikke reist noen steder og hadde derfor ikke skaffet seg noen. Så begynte hun å kjøpe gaver til Emilka. Hun hadde bestemt seg for å kle henne fra topp til tå. I alt det beste. Hun tilbrakte fritiden i butikker. Etter jul, da det store salget begynte, startet hun på en innkjøpsrunde som tok henne nesten et halvt år. Den nye vesken, med sitt rutete fôr, inneholdt førsteklasses varer for ikke mindre enn 3000 sveitsiske franc. Undertøy, strømpebukser. Sandaler, sko, støvler. Jersey ulldrakt og silkedress, dressjakke, lue, skjerf. Veske, vanter. Fordi Lidija hadde smak; der hadde Emilka lært henne opp. I

tillegg lå det i vesken en gullklokke av merket "Orient", som i seg selv var et produkt av ypperlig sveitsisk kvalitet.

Endelig kjøpte Lidija en tredagers reise til Fedrelandets hovedstad, Moskva, med overnatting på hotellet "Moskva".

Det hadde gått mer enn ti år siden Lidija første gang fulgte Martin til Zürich, etter den minnerike og skjebnesvangre middagen med vasking av føtter og svart kaviar. Sjeremetjevo hadde ikke forandret seg. Lidka-gåsa hadde ikke blitt til en vakker svane, men det var heller ingenting igjen av hvordan hun var før. Hun var sveitsisk statsborger, Frau Gropius, i en enkelt utseende kåpe i impregnert stoff med mykt fôr av kengurupels. Bæreren bar hennes lille koffert og reisevesken, og hun ble møtt av tolken fra Inturist – en liten løytnant fra KGB, med stivt smil og et papirark med hennes etternavn. En drosje kjørte dem til Manesjeplassen. På veien ble Lidija kvalm – av nervøsitet. Tolken snakket med henne på dårlig tysk; Lidija fortalte ikke at hun kunne russisk. Hvorfor skulle hun det? Hun spiste kveldsmat på restauranten i andre etasje – hovedstadens salat og kjøtt i aspik. Hun smakte – og la vekk gaffelen; hun var kvalm.

Neste dag var det omvisning i byen; de viste henne Borodinskaja panorama og Universitetet i Leninberg. Hun spiste på restauranten "Tsentralnij". Russisk kjøkken. Hovmesteren var fortsatt den samme. Selvfølgelig kjente han henne ikke igjen. På kvelden – Bolsjojteateret. "Svanesjøen". Hun satt på tredje rad og hadde på seg en fiolett silkedrakt med en briljantbrosje som hadde form som en pil. Ved siden av satt det noen amerikanere. En av de amerikanske damene hadde ruller i håret og nylonlue på. De hadde planlagt å gå på restaurant etter teateret. Sannsynligvis trengte hun krøller til middagen. Balletten var praktfull. I Zürich pleide ikke hun og Martin å gå på teater, men i Moskva hadde hun i sin tid ofte skaffet seg billetter – både til Tagankateateret og Bronnajteateret.

Dagen etter, på søndagen, sa hun til tolken at hun hadde vondt i hodet og måtte avlyse dagens program. Tolken foreslo å hente en lege, men Lidija sa nei – selv om hodet virkelig gjorde vondt og hun var kvalm. Rundt klokken to tok hun med seg vesken og gikk ut av hotellet. Det tok fem minutter med drosje – Emilka bodde på Majakovska. Hun gikk av ved det grå mursteinshuset på Andre Tverskaja–Jamskaja. På hjørnet sto den klossete bygningen for landets hoveddepartement, som var bygget etter krigen. Ivan Saveljitsj hadde fått en toroms leilighet der kort tid før han ble pensjonist. Hun gikk opp til fjerde etasje. Hun kom til å tenke på hvordan det var da hun for omtrent tretti år siden gikk inn i dette herskapshuset for første gang. Gass. Elektrisitet. Badeovn med varmt vann. Bad og toalett – alt dette så hun den gang for første gang.

Ringeklokken var fortsatt den samme – en hvit knapp på en svart trekopp. Hun trykket. Og den ringte med akkurat samme lyd som før. Døren ble åpnet uten spørsmål om hvem det var. Lora.

– Hvem skal De til?

– Til dere. Til Emilija Karlovna. Jeg er Lidija. Lora, kjenner du meg ikke igjen?

– Lida! Lidotsjka⁷! Det er gud selv som har sendt deg! Utbrøt Lora lykkelig.

I de årene var enhver utlending av stor verdi; man kunne ved hjelp av dem sende brev og dokumenter. All statspost ble gjennomlyst. Men Lidija merket seg med irritasjon at når hun nå kom fra Zürich med en veske, var hun Lidotsjka. Men tidligere laget Lora grimaser i ansiktet når hun så henne. Akkurat derfor var det ingenting i bagen som var tiltenkt Lora.

---

⁷ *Lidotsjka* er en diminutivsform av personnavnet *Lidija*.

Lidija pustet inn den kjente lukten av den gamle leiligheten og tok av seg skoene. Det var til å bli gal av: På skostativet sto det skotøy som Lidija kunne utenat; brune innesko "for gjester" og to par barnetøfler – spor etter tidligere barnepass.

– Kommer det fortsatt barn hit? spurte Lidija med et smil.

Lora viftet med hånden. – Å, hva slags barn ...

Lidija gikk inn i det store rommet, der den private barnehagen tidligere hadde holdt til, og der det sto et langt bord og seks stoler og et piano som Emilija Karlovna hadde spilt polka og vals på mens barna danset, og et lite bord ved siden av den store divanen som var dekket med et håndvevd teppe ... Og med ryggen mot døren sto det en invalidestol med hjul – ikke sammenleggbar, sykehusets, jernet var malt hvitt. Lora kom inn, snudde stolen og kjørte Emilija Karlovna frem i lyset.

Hun lignet veldig på Martin – nesten som om hun var hans søster, mor eller bestemor. Huden var merkelig hvit som snøen og kraftløs, en liten hake, og under den kom det enda en, skral og nesten gjennomsiktig, bleket – lyseblå øyne mellom rynkene i den myke huden, og et unnskyldende, skjevt smil ... Martin hadde en kort nese med utstående nesebor, mens Emilija Karlovna hadde en lang, spiss og krum nese ...

– Mamma, se hvem som kommer! Lidija er her! Husker du Lidija?

I høyre hånd hadde Emilija Karlovna en kortstokk, og det virket som om hun lot fingrene gli over den eller som om hun rett og slett befølte den. Lidija hadde helt glemt at hennes frue elsket å legge kabal. Hun burde ha kjøpt en ny kortstokk! Hvordan kunne hun ha glemt det?

– Emilija Karlovna, det er meg, Lidija. Kjenner De meg igjen? Emilija Karlovna smilte med et usikkert smil, nærmest som Martin, og en rund perle av spytt samlet seg i munnviken.

– Er det lenge siden? spurte Lidija.

– Nesten ett år siden, svarte Lora stille. – Det er et mareritt. Vi har søkt om utreise for oss alle, men hvordan vi skal få henne med, nei, det er uforståelig. Med én gang jeg så deg, tenkte jeg: "Se hvem som skal hjelpe oss!" Vi skal fly gjennom Wien; det er ikke langt fra dere. Og det er uklart hvor lenge vi må vente der. Dersom du kunne møte oss ... Eller vi kunne i hvert fall ha sendt brev med deg til "Sohnut", slik at de kan møte oss med en rullestol ... Jeg er sikker på at tillatelsen kommer snart; mye tyder på det. Kan du skjønne at min mann, Zjenja, absolutt ikke vil reise til Amerika – han vil kun til Israel ... Jeg ønsker heller å reise til Amerika ...

Lidija lyttet og var stille, mens Lora plapret uten pause og hele tiden tok seg på fingrene – brakk dem lett.

– Mamma, mamma, – iblant husket Lora hvorfor Lidija var kommet på besøk, og maste på Emilija Karlovna ved å ta henne på skulderen. – Se hvem som er kommet på besøk, mamma! Lidija er her. Kjenner du Lidija igjen? Du skjønner, vi søkte om utreise for lenge siden, men mamma nektet å reise til Israel; hun var veldig, veldig imot ... Men Zjenja vil kun til Israel. Til og med mange av våre venner foretrekker Amerika. Men du vet kanskje ikke at mamma, selv med alle sine gode egenskaper, er litt antisemittisk. Så hun var absolutt imot å flytte til Israel. Men da hun ble syk, søkte vi oss dit. Det er vel det samme for henne nå? Ikke sant? Men når reiser du, Lid⁸?

Så gikk Lora for å trakte te, og imens satte Lidija seg ved siden av Emilka og tok henne i hånden: – Emilija Karlovna, jeg er så glad for å se Dem! De er fortsatt en skjønnhet. Føler de ingenting? Min Martik har også hatt hjerneblødning, for syv år

---

⁸ *Lid* er vokativ (kasus) av personnavnet *Lidija* og brukes i tiltale.

siden. Men nå er han noe bedre, han kan gå nå. Tidligere satt også han i rullestol. Men nå kan han gå selv, og jeg har kjøpt en liten hund til ham ...

Det virket som om Emilija Karlovna hørte etter og forsto. Etterpå kom Lora inn med et serveringsbrett med te. Sukkerskål, melkemugge, rosa kopper – alt var kjent. Til og med kjeksene var de samme: To eggeplommer rørt sammen med et halvt glass sukker, tilsatt hundre gram sjokoladesmør ... Lora hadde lært å lage dem. Det kunne hun ikke tidligere. Emilija begynte å bevege fingrene og åpnet munnen. Lyden som kom ut var noe sånn som "uat". – Straks, kjære mamma, sa Lora og la en halv kjeke i den bevegelige høyrehånden. Emilija puttet den i munnen og tygget lykkelig på den.

– Sånn er det, skjønner du; hun kunne ha spist og spist hele dagen. Hun blir sint hvis jeg ikke gir henne noe. Men etterpå får hun problemer med magen. I løpet av det siste året har det ikke vært en eneste dag uten klyster ...

Lidija åpnet vesken og tok ut en sjokoladeplate som var tiltenkt stuepiken. Og etter å ha tenkt seg om, tok hun frem en nylig åpnet parfymeflaske – "Chanel No. 5". Sin egen ...

– Denne er en suvenir til deg, Lora.

Emilija Karlovna spiste den ene kjeksene etter den andre. Hun hadde helt glemt manerene hun i årevis hadde lært bort til andre. Hun puttet kjeksene dypt i munnen med fingrene som hadde delvis knekte negler, og smuler falt ned på den skitne kragen og den gamle, slitte blusens bryst. Lidija hadde vondt i nakken og var kvalm på ordentlig. Hun visste ikke ennå at dette var det første tegnet på høyt blodtrykk.

– Jeg skal gå nå, Lora. I morgen tidlig kan jeg ringe deg – vi treffes enda en gang før avreisen.

– Nei, bli litt til. Snart kommer Zjenja, ba Lora.

Men Lidija hadde fått en sterk trang til bare å gå derfra snarest, overnatte en natt og reise bort for alltid – for alltid.

Hun tok på seg skoene og regnkåpen, uten å vise frem kengurufôret for noen, og tok med seg den rutete vesken: – Jeg må innom et sted; noen venner ba meg om å levere denne ... Hun hadde for sikkerhets skyld lagt alle kassalappene i den øverste skrivebordsskuffen hjemme, i en egen konvolutt. "Jeg kan levere alt tilbake. Det er alltid viktig når man handler i dyre butikker, for da kan man levere varene tilbake eller bytte – spesielt når de allerede kjenner deg."

Dagen etter ba hun tolken om å bestille drosje tidligere enn det normalt ville vært behov for. Tolken ble stum da Lidija sa til sjåføren på flytende russisk: – På veien til Sjeremetjevo må jeg innom Spartakovskajagaten. Jeg skal vise Dem hvor De må ta av.

De dro innom Spartakovskaja. Huset sto der akkurat som tidligere – et fireetasjers kongeskip mellom enetasjers vedskjul. Slum og slum. Hun smilte når hun tenkte på hva Martin måtte ha følt da han for første gang gikk inn i hennes kummerlige leilighet. Til å begynne med hadde hun tenkt å gå opp til 3. etasje, ringe på døren og be om å få se hvordan hennes tidligere leilighet så ut. Men så tenkte hun: "Hvorfor?". Og ga sjåføren beskjed om å reise til Sjeremetjevo. Hun leverte kofferten og den rutete vesken som bagasje. Hun husket ikke engang at hun hadde lovet Lora å ringe henne.

Under hele flyturen holdt hun på å dø av utålmodighet: Hun måtte komme seg forttest mulig hjem og gi Martik et kyss på munnviken. Han var bedre, mye bedre enn Emilka. Han kunne fortsatt gå, han smilte mye tydeligere og sa noen meningsfulle ord. Ja, forresten – hvordan hadde det i det hele tatt gått uten henne i tre dager?

Hun hadde fortsatt vondt i hodet, og kvalmen gikk ikke over. Hun hvisket litt for seg selv, men allikevel høyt nok til at det kunne høres: – Zü-ürich ... Zü-ürich ... Og så duppet hun av med tanken: "Jeg er allikevel den smarteste ..."

Del 2

Kommentar til oversettelsen som reflekterer over både konkrete og teoretiske problemstillinger forbundet med oversettelsen

1. Innledning til kommentaren

I denne kommentaren vil noen teorier og utfordringer i litterær oversettelse presenteres kort. Videre vil jeg gi en beskrivelse og begrunnelse av valg som er tatt konkret i denne oversettelsen.

Utgangspunkt for denne kommentaren er de vanskelighetene som jeg stoppet opp ved idet jeg oversatte novellen fra russisk til norsk. Jeg ble spesielt interessert i problemstillinger knyttet til russiske diminutiver og vil se nærmere på oversettelse av dem i novellen.

2. Generelle utfordringer i litterær oversettelse og oversettelsesteoretisk kontekst

Viggo Hjørnager Pedersen (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:46-47) i boken *Oversættelseshåndbogen* stiller spørsmålet om en litterær oversettelse er en lingvistisk prosess (slik en ikke-litterær oversettelse anses for å være) eller om den er en litterær prosess. Er oversettelse vitenskap eller kunst? Hjørnager Pedersen (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:47) påpeker at forskjellen mellom en litterær og ikke litterær oversettelse er blant annet det at en litterær tekst oversettes gjerne mange ganger mens en ikke litterær tekst oversettes som regel kun en gang.

Niels Brunse (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:79) mener at en litterær oversetter er litteraturens utøvende kunstner og at litterær oversettelse er en kunstart. En skuespiller er ikke usynlig og på tilsvarende måte er heller ikke en litterær oversetter usynlig.

En skuespiller tolker en rolle på samme måte som en litterær oversetter tolker verket han oversetter. Tanken om den usynlige oversetteren har utgangspunkt i ideen om at det er mulig å etablere et en til en forhold mellom to språk. Ifølge Brunse er dette ikke mulig.

Dersom man på et sted i oversettelsen må oppgi noe som finnes i originalen, så kan man kompensere det tapte et annet sted i oversettelsen. Dette kaller Brunse (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:87) for *overført ekvivalens*.

Brunse (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:92) avslutter sin artikkel med å hevde at det blir mer og mer vanlig for oversetteren å sette et nytt verk til verden. Med det mener han at oversetteren ikke tolker, men fortolker. En litterær oversettelse blir således oversetterens personlige realisering av originalen. På samme måte som man gang på gang lager nye innspillinger av Beethoven, lager man nye oversettelser av samme litterære tekst. (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:92).

En beslektet diskusjon når det gjelder litterær oversettelse går på om man skal prioritere kilde- eller målspåket ettersom det ikke er mulig i en oversettelse å ta hensyn til alle sider ved begge språk (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:47). Helt konkret for oversettelsen i denne oppgaven betyr det at den ikke kan gjengis helt korrekt med alle nyanser fra russisk til norsk. Oversetteren må ta et valg. Skal man prioritere å overføre mest mulig av det særegne russiske til norsk eller skal man lage en oversettelse med en lett forståelig norsk. Brunse (Hjørnager Pedersen, Krog-Hansen (red.) 1994:47) skriver at den vanligste oppfatningen er å prioritere målspåket. En forklaring på dette kan man finne blant annet i funksjonsteorier som studerer oversettelser ut i fra deres funksjon i målspåkets samfunn. Oversettelsesstrategi blir ofte bestemt av oppdragsgivere og sådan står ikke oversetteren fri til å velge (Munday 2006: 72-87).

Sylfest Lomheim (1995:16) i boken "Omsetjingsteori" forsøker å forklare hva som skiller oversettelse fra enspråklig kommunikasjon: enspråklig kommunikasjon er kommunikasjon mellom avsender og mottaker, dvs. dialog. En oversettelse er kommunikasjon der budskapet går fra avsender til oversetteren og så videre til mottaker, dvs. en triadlog. Også Lomheim (1995:32) skiller mellom oversettelse av sakspråk og kunstspråk. Oversettelse av kunstspråk er det samme som litterær oversettelse.

Lomheim (1995:124) skriver at en skjønnlitterær forfatter ofte distanserer seg fra språket slik det blir brukt i hverdagen. For forfatteren er språket et middel til å formidle noe nytt og personlig. Videre sier Lomheim at i en ikke-litterær oversettelse av teksten er et middel til å nå et ikke-språklig mål, mens det i et skjønnlitterært verk finnes to nivåer: et faktisk (ikke språklig) nivå og et estetisk (språklig) nivå. Det skjønnlitterære språket er estetisk, dvs. ordkunst noe som har store konsekvenser for oversettelsesarbeid (Lomheim 1995:124-125).

En skjønnlitterær tekst kan ha mange ulike tolkninger og oversettelse av den handler mer om fantasi og innlevelse enn om ordbøker og dokumentasjon (Lomheim 1995:126-127). Som eksempel viser Lomheim en setning fra *Villanden* som er oversatt på 7 ulike måter i 7 ulike oversettelser av verket. Allikevel kan man ikke si at den ene tolkningen og dermed oversettelsen er mer riktig enn den andre. Man kan kun snakke om mer eller mindre rimelige tolkninger av verket (Lomheim 1995:126). Enda en ting som jeg finner viktig å nevne her, er viktigheten av kontekst og helhet (*mening til mening* oversettelse) i en skjønnlitterær tekst i motsetning til sakprosa der det sentrale er å forstå *ord for ord, setning for setning*. (Lomheim 1995:130).

I boken *Перевод в системе сравнительного литературоведения* tar P. M. Toper (2001:216-217) opp spørsmålet om leseren bør kunne merke at han leser en oversatt tekst eller om oversettelsen må være slik at man ikke kan oppdage noe forskjell på en original og oversettelse i det gitte språket. Her kan det være aktuelt å nevne teoretikerne Antoine Berman og Lawrence Venuti⁹ og begreper om fremmedgjørende¹⁰ og hjemmeliggjørende¹¹ oversettelse (Munday 2006:144-151). Disse begrepene har nær sammenheng med det som er nevnt ovenfor om prioriteringen mellom målspråk og kildespråk. Berman og Venuti mener at kildespråket må prioriteres. Venutis poeng er at det er ønskelig at oversetteren gjennom sin oversettelse *sender leseren til utlandet* (Munday 2006:147). Dette skal jeg utdype mer senere i oppgaven.

Oppsummerende kan det sies at blant annet følgende spørsmål diskuteres når det gjelder litterær oversettelse: er en slik oversettelse en lingvistisk eller litterær prosess, skal man

---

⁹ Det går en historisk linje fra Berman til Venuti (Venuti (red.) 2004:334) og man kan si at Venuti har hatt blant annet Bermans ideer som utgangspunkt for sitt arbeid når det gjelder oversettelsesteori.

¹⁰ På engelsk *foreignization*.

¹¹ På engelsk *domestication*.

prioritere kildespråket eller målspråket, skal oversetteren være synlig eller usynlig, dvs. er det mulig å etablere et en til en forhold mellom to språk, er det oversetteren eller oppdragsgiver som bestemmer oversettelsesstrategi?

I min kommentar vil jeg ta utgangspunkt i diskusjonen om prioritering av kildespråk eller målspråk i oversettelsen, nærmere bestemt det Venuti kaller for fremmedgjørende og hjemmeliggjørende oversettelsesmetode. Venuti er tilhenger av fremmedgjørende oversettelsesmetode. Som nevnt skriver han (Munday 2006:147) at det er *høyt ønskelig å sende leseren til utlandet* gjennom oversettelsen, siden denne metoden vil begrense dominansen av målspråket og dets kultur i oversettelsen. I en hjemmeliggjørende oversettelse tilpasser man teksten mest mulig til målspråket og dets kultur. I en fremmedgjørende oversettelse beholder man mest mulig av kildespråket, dets struktur og dets kultur i oversettelsen. Teksten kan bli utfordrende å lese, men til gjengjeld vil leseren få kjennskap til den fremmede kulturen og språket. En hjemmeliggjørende oversettelse er lett å lese og er det forlagene vanligvis etterspør. Når man leser en hjemmeliggjørende oversettelse, vil man i utgangspunktet ikke merke at man leser en oversettelse, i motsetning til når man leser en fremmedgjørende oversettelse.

Den hjemmeliggjørende oversettelsen er å bringe forfatteren til leseren imens den fremmedgjørende er å bringe leserne til forfatteren¹² (Munday 2006:27-28 og 146-147). En hjemmeliggjørende oversettelse utøver ifølge Venuti (Munday 2006:147) vold mot utgangsspråket. Antoine Berman (2000:66) i "Oversettelse som manifest" anser en hjemmeliggjørende¹³ (etnosentrisk) oversettelse for en dårlig oversettelse. Berman (2000:66) skriver at enhver kultur har et ubevisst ønske om å være selvforsynt med alt, og man ønsker dermed ikke å ta inn fremmede elementer i sitt språk. Dette ønsket fører til hjemmeliggjørende (etnosentriske) oversettelser. Men i selve oversettelsen ligger det et ønske og en nødvendighet for kontakt (Berman 2000:66). Ifølge Berman (2000:66) er kun en fremmedgjørende oversettelse en oversettelse. Det å ha kontakt med det fremmede er krevende og vanskelig, og det bør gjenspeile seg i oversettelsen (Berman 2000:66).

---

¹² Det å bringe forfatteren til leseren og leseren til forfatteren (Dette er ikke en ordrett sitat fra Schleiermachers artikkel, men min norske gjengivelse som ligger nært opp til setningen i artikkelen) er en kjent utsagn i oversettelseshistorien. Dette utsagnet stammer fra Friedrich Schleiermachers artikkel *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens* fra 1813 som handler om oversettelse (Munday 2006:27-28).

¹³ Berman bruker begrepet *etnosentrisk oversettelse* noe som tilsvarer Venutis begrep *hjemmeliggjørende oversettelse*.

Berman (Munday 2006: 150-151) (Venuti 2006:284-285) har laget en liste med 12 punkter over svakheter i oversettelsen. Punkt 8 i denne listen er relevant for diminutiver. I dette punktet bruker Berman et eksempel med augmentative suffikser i spansk. Akkurat som diminutivssuffikser i russisk, forandrer ikke augmentative suffikser ordets betydning, men er kun modifierende. En slik modifikasjon kan gi teksten en særegen valør som forsvinner når et ord med et slikt suffiks oversettes med et ord uten slikt suffiks (Munday 2006: 150), (Venuti 2006:284:285).

Begrepene *ord for ord* og *mening for mening* oversettelse er sentrale gjennom oversettelseshistorien (Munday 2006:18-34). Det var vanlig å oversette skriftlige tekster *ord for ord*, dvs. ordrett. St Jerome fant en slik oversettelse uegnet siden resultatet ble absurd og innholdet ikke liknet på originalen, derfor gikk han inn for en *mening til mening* oversettelse (Munday 2006: 18-34) (Venuti 2006:15, 28). I *mening til mening* oversettelse skal oversetteren prioritere å oversette meningen, dvs. innholdet i teksten fremfor å gjengi teksten ordrett.

Oppsummerende kan det sies at ved å bruke en fremmedgjørende oversettelsesmetode forsøker man å beholde mest mulig av det fremmede russiske i oversettelsen både språklig og kulturelt¹⁴. I en hjemmeliggjørende oversettelse forsøker oversetteren å tilpasse oversettelsen mest mulig til leseren, dvs. til målspråket og dets kultur. Senere i oppgaven vil jeg vise at, når det gjelder diminutiver, har en fremmedgjørende oversettelse flere likheter med *ord for ord* oversettelse, mens en hjemmeliggjørende oversettelse har mange likheter med *mening til mening* oversettelse.

Nå vil jeg kort presentere diminutiver i russisk og norsk. Dette kun for å vise den store forskjellen mellom disse språkene på dette området.

3. Diminutiver i russisk og norsk

Terje Mathiassen (2004: 72-74) i sin bok "Russisk grammatikk" skriver at substantivenes diminutivsform lages med hjelp av diminutivssuffikser. Ordet med diminutivssuffikset forandrer ikke sin grunnbetydning men det blir modifisert til å ha en forminskende betydning. Mathiassen (2004:73) sier videre at diminutivssuffikset gjerne også har andre nyanser. Det

---

¹⁴ Se eksempel 16 i denne oppgaven og drøfting om oversettelse av ordet *судочки* under nevnte eksempelet.

uttrykker for eksempel noe man har et positivt eller negativt personlig forhold til, eller et annet stilpreg enn grunnordet. For eksempel hengivenhet og et varmt og nært forhold mellom taleren og den taleren snakker til, med eller om. I forhold til grunnordet gir diminutivssuffikset ordet gjerne en mer talespråklig/ folkelig karakter. Mathiassen (2004: 72-74).

Også russiske adjektiver kan ha diminutivssuffikser (Mathiassen 2004:120), men diminutivssystemet hos adjektiver er langt fattigere enn hos substantiver i russisk. Mathiassen sier ingenting om betydningen av diminutivssuffikset hos adjektiver. Mathiassen skriver heller ikke noe om diminutivsformene av adverb, men også russiske adverb har diminutivssuffikser (Schiller 2007:394).

I Norsk Referansegrammatikk (Faarlund, Lie, Vannebo 1997:113) fant jeg følgende om diminutiver i norsk:

”I mange språk (italiensk, russisk m. fl.) fins det diminutivssuffiks som kan legges til en rekke substantiver, men det har vi ikke på norsk”.

I denne kommentaren skal jeg ikke gå mer i dybden angående russiske diminutiver. Poenget her er kun å vise at det finnes en merkbar forskjell mellom russisk og norsk når det gjelder diminutiver, noe man kan se ut i fra det Mathiassen skriver om dette, og det Norsk Referansegrammatikk opplyser. Norsk språk har ikke diminutivssuffikser og derfor er oversettelse av dem til norsk en utfordring.

4. Diminutiver i min oppgave samt relevante eksempler fra RuN-korpuset

4.1 Om oversettelse av diminutiver i novellen *Zü-ürich*

Ved hjelp av noen eksempler vil jeg vise min oversettelsesstrategi i oversettelsen av russiske diminutiver til norsk. Eksemplene vil hovedsakelig være fra min oversettelse av den nevnte novellen, men jeg vil også gjennomgå noen eksempler fra RuN-korpuset og sammenligne disse med min oversettelse.

RuN-korpus er under utvikling og er et trespråklig parallellkorpus for russisk, norsk og engelsk skriftspråk. Jeg har gjort søk som kun gjelder oversettelse fra originalspråket russisk til norsk og fokusert hovedsakelig på oversettelser av Ulitskajas bøker som finnes i RuN-korpuset. Oversetteren av disse bøkene er Marit Bjerkeng. I noen tilfeller, der jeg ikke fant noen relevante eksempler i Bjerkengs oversettelser av Ulitskaja, er eksemplene tatt fra andre tekster i RuN-korpuset. I litteraturlisten er kun RuN-korpuset oppgitt som kilde.

I oppgaven bruker jeg betegnelsene *kildetekst/språk*, *utgangstekst/språk* og *originaltekst/språk* om hverandre. Alle disse betegner det samme, nemlig teksten som er oversatt, dvs. novellen *Zü-ürich* og språket som teksten er oversatt fra, dvs. russisk. *Målspråket* er det språket som man oversetter til. I min oversettelse er *målspråket* norsk.

Noen steder i oppgaven brukes begrepet *tilbakeoversettelse*, noe som betyr oversettelse fra målspråket tilbake til originalspråket.

Diminutivene har jeg delt inn i 2 grupper: diminutiver av personnavn og andre diminutiver (av adjektiver, adverb og substantiver). Jeg vil vise at i oversettelsen av personnavn har jeg brukt en fremmedgjørende oversettelsesmetode, mens i oversettelsen av adjektiver, adverb og andre substantiver enn personnavn har jeg brukt en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi. Som nevnt ovenfor, vil jeg etter hvert også vise at en fremmedgjørende oversettelse av diminutiver har mange likhetstrekk med *ord for ord* oversettelse, mens enn hjemmeliggjørende oversettelse av diminutiver kan sammenlignes med *mening for mening* oversettelse.

I originalteksten er det til sammen 156 diminutiver fordelt på 10 adjektiver, 3 adverb og 141 substantiv, hvorav 52 av den siste gruppen er personnavn.

Her finner jeg det hensiktsmessig å skille mellom personnavn (egennavn) og andre diminutiver grunnet ulikheter i hvordan de kan oversettes fra et språk til et annet.

Forskjellen er at et personnavn kan skrives i sin opprinnelige diminutivsform også i målspråket, mens et annet ord som regel ikke kan det. For eksempel oversettes det kjente teaterstykket av Anton Tsjekhov *Дядя Ваня* til norsk med *Onkel Vanja*. *Vanja* er en diminutivsform av *Ivan* som man kunne oversatt med for eksempel: "Vår (onkel) Ivan",

”Kjære (onkel) Ivan” etc., slik man ville gjort dersom *Vanja* hadde vært et annet ord enn personnavn.

Ljudmila Ulitskajas novelle *Сонечка* i norsk oversettelse har tittelen *Sonetsjka*. Også her ser man at i den norske utgaven har oversetteren Marit Bjerkeng beholdt diminutivsformen av personnavnet *Sonja* (*Sofia*¹⁵).

En annen kjent tekst av Tsjechov heter på norsk *Damen med hunden*. På russisk heter denne novellen *Дама с собачкой*. Ordet *hund* i russisk opptrer i diminutivsform, men til norsk er dette ordet oversatt med det norske ordet for *hund* i bestemt form. Dersom man hadde oversatt denne tittelen *Damen med hunden* tilbake til russisk, ville man ikke nødvendigvis brukt diminutivsformen av ordet *hund*. Tittelen kunne dermed blitt *Дама с собакой*. *Onkel Vanja* og *Sonetsjka* ville nok derimot oversettes tilbake til russisk med *Дядя Ваня* og *Сонечка*.

Det er altså akseptabelt å oversette *Ваня* med *Vanja*, *Сонечка* med *Sonetsjka*, men ikke *собачка* med *sobatsjka*, og dette utgjør en forskjell mellom oversettelsen av personnavn og andre ord når det gjelder diminutivsform.

4.2 Oversettelse av personnavn

4.2.1 Oversettelse av personnavn i novellen *Zü-ürich*

I utgangsteksten er det 52 diminutiver som kvalifiseres som personnavn. Jeg vil konsentrere meg om navnene til de 3 hovedpersonene i novellen: Lidija, Emilija og Martin. De andre personnavnene forekommer kun i diminutivsform og betegner mindre viktige personer i novellen. Det interessante her er å se på navn som forekommer både i diminutivsform og i ikke-diminutivsform. Mest interessant er å studere personnavn som har flere diminutivsformer i samme tekst og derfor vil min kommentar fokusere på personnavnet *Lidija* og dets diminutivsformer. I oversettelsesprosessen var jeg bevisst på å oversette personnavn på en fremmedgjørende måte.

---

¹⁵ *Sonja* er i utgangspunktet en diminutivsform av personnavnet *Sofia*. Ut i fra søket i RuN-korpuset forekommer ikke personnavnet *Sofia* i novellen *Sonetsjka*. I novellen fremstår navneformen *Sonja* som det offisielle navnet til denne kvinnen.

Lidija (Лида (2), Лидка (2), Лидочка (2)) – til sammen 6 ganger i diminutivsform.

Lidka-gås (Лидка-гусыня (2)) – til sammen 2 ganger i teksten i denne formen.

Martin (Мартик (10)) – til sammen 10 ganger i diminutivsform.

Emilija (Эмилька (19)) – til sammen 19 ganger i diminutivsform.

Navnene *Lidija*, *Martin* og *Emilija* forekommer hyppig gjennom hele novellen både i opprinnelig form og diminutivsform. Utfordringen er da hvordan man bør oversette disse diminutivsformene. Skal for eksempel ordet *Лида* oversettes med *Lidija* pluss et annet ord (for eksempel et adjektiv) som viser diminutivets betydning eller skal det oversettes kun med *Lidija*, eller *Lida*? Vil en norsk leser forstå at *Lidija*, *Lida*, *Lidka* og *Lidotsjka* er det samme navnet?

Når det gjelder oversettelse av personnavn, har jeg fulgt Bermans/Venutis fremmedgjørende oversettelsesstrategi. Dette vil jeg nå forklare nærmere. Der det i den russiske teksten står *Лида*, *Лидка*, *Лидочка*, *Мартик*, *Эмилька*, har jeg skrevet, *Lida*, *Lidka*, *Lidotsjka*, *Martik*, *Emilka* også i den norske teksten. I tillegg, der navnet forekommer for første gang, har jeg skrevet en forklaring i fotnoter slik at norske lesere skal kunne få et lite innblikk i de russiske personnavnenes diminutivssystem. For eksempel gir ikke den russiske diminutivsformen *Lida* de samme assosiasjonene til en norsk leser som den gir til en russisk en. *Lida* i en norsk tekst har helt andre konnotasjoner. Derfor er fotnoten nødvendig for å føre leseren nærmere den russiske betydningen og på denne måten introdusere noe av det russiske diminutivsystemet for den norske leseren, dvs. *å sende leseren til utlandet gjennom oversettelsen*.

Jeg mener at i en oversettelse av russiske personnavn i diminutivsform holder det ikke om man kun bruker de samme formene i den norske teksten. En tekst, der det står *Lida*, *Lidka* og *Lidotsjka* om hverandre, vil ikke nødvendigvis gi en norsk leser mulighet til å oppdage og bli kjent med det russiske diminutivsystemet morfologisk og betydningsmessig. For at en norsk leser skal kunne *bli sendt til utlandet* gjennom en oversettelse av diminutiver, finner jeg det nødvendig å ha med fotnoter. En fotnote forteller leseren om diminutiver i russisk, men samtidig er en fotnote en forklaring utenfor selve teksten. Bermans (Munday 2006:150) punkt

2 i listen over ødeleggende momenter i oversettelsen, handler om det å forklare leseren det som synes å være uklart i originalen. I originalen er ikke diminutiver uklare, og dermed vil en fotnote med forklaring om russisk morfologi kun bidra til å fortelle leseren om det fremmede og forsøke å gi leseren noen av de assosiasjonene som en russiskspråklig leser får ved disse diminutivsformene.

Nå vil jeg vise min fremmedgjørende oversettelsesstrategi når det gjelder diminutivsformen av personnavn. Dette vil jeg gjøre først ved hjelp av noen eksempler fra min oversettelse. Videre vil jeg se på noen eksempler fra Bjerkengs oversettelse av novellen *Sonetsjka* i RuN-korpuset.

Eksempel 1

Russisk:

Эмилька их гулять вела на скверик, а к половине двенадцатого обратно, Лидия их раздевала, ручки мыла, в комнату вела. До обеда полчаса, пока Лидия судочки грела, в немецкое лото играли и только по-немецки говорили.

Потом Лидя посуду мыла, а у детей мертвый час: ... (Ulitskaja 2007:213).

Norsk:

Emilka tok dem med på spasertur til den lille parken og kom hjem rundt halv tolv. Lidija kledde av dem, vasket hendene, førte dem inn på rommet. En halvtime før middag, mens Lidija varmet opp maten til barna, spilte de tysk lotto og snakket kun tysk.

Etterpå vasket Lida¹⁶ opp, og barna hadde en stille stund: ... (Min oversettelse).

Dette er et eksempel der det kan være uklart for en norsk leser om *Lidija* og *Lida* er samme person. Her forekommer diminutivsformen *Lida* for første gang i novellen. Det var *Lidija* som varmet opp maten, men det var *Lida* som vasket opp.

---

¹⁶ *Lida* er en diminutivsform av *Lidija*.

Eksempel 2

Russisk:

Вы к кому? К вам. К Эмили Карловне. Я Лидия. Лора, не узнаешь?

- Лидя! Лидочка! Тебя просто бог послал! - обрадовалась Лора. (Ulitskaja 2007:257).

Norsk:

– Hvem skal De til?

– Til dere. Til Emilija Karlovna. Jeg er Lidija. Lora, kjenner du meg ikke igjen?

– Lida! Lidotsjka¹⁷! Det er gud selv som har sendt deg! Utbrøt Lora lykkelig. (Min oversettelse).

På dette stedet i novellen ser man diminutivsformen *Lidotsjka* for første gang. Siden konteksten er slik at Lidija først introduserer seg selv med ordene: *Jeg er Lidija*, så vil en norsk leser skjønne at *Lidija*, *Lida* og *Lidotsjka* er en og samme person. Sånn sett er det ikke nødvendig med en fotnote her. Jeg har allikevel tatt en avgjørelse at der diminutivsformene av navnene *Lidija*, *Martin* og *Emilija* forekommer for første gang, skal det være en fotnote. Dette for å vise leseren litt av det russiske diminutivsystemet og for å være konsekvent.

Nå vil jeg se litt nærmere på kallenavnet *Лидка-гусыня* – *Lidka-gåsa*.

Лидка-гусыня er et kallenavn for Lidija som forekommer to steder i novellen, kun i den formen der *Лидка* er en diminutivsform av *Lidija*, mens ordet *гусыня* ikke står i en diminutivsform. Kallenavnet *Лидка-гусыня* er altså dannet av et personnavn i diminutivsform og et substantiv som ikke er i diminutivsform. Jeg har oversatt dette kallenavnet med *Lidka - gåsa*, der *Lidka* står slik som i utgangsteksten, mens substantivet som ikke er personnavn, er oversatt til norsk. Her har jeg valgt å ikke ha noen fotnote. Jeg ønsket ikke å dele opp dette

---

¹⁷ *Lidotsjka* er en diminutivsform av *Lidija*.

kallenavnet i to med å ha en fotnote ved *Lidka*. Dessuten kommer det fram i tekstens kontekst at *Lidka - gåsa* er et kallenavn til *Lidija* med en negativ valør. Se følgende eksempel:

Eksempel 3

Russisk:

..., то прозвище у нее с детства было Лидка-гусыня. (Улицкая 2007:199).

Norsk:

..., hadde hun siden barndommen blitt kalt for "Lidka-gåsa". (Min oversettelse).

I dette eksempelet forekommer kallenavnet for første gang, og her er det ingen tvil om at det er Lidija som har dette kallenavnet.

Som nevnt ovenfor, har jeg i oversettelse av personnavn brukt en fremmedgjørende oversettelsesmetode. Personnavnene i oversettelsen står i "samme form" som i den russiske kildeteksten, dvs. at *Лидка* er oversatt med *Lidka*, *Лидия* er oversatt med *Lidija* etc. Der diminutivsformen av personnavnet forekommer for første gang, har jeg satt inn fotnoter med en kort forklaring. Det at personnavnene står i de ulike diminutivsformene i den norske teksten, bidrar til å opprettholde den leksikalske variasjonen i oversettelsen, noe som gir norske lesere kjenneskap til noe av rikdommen som finnes i det russiske diminutivssystemet. Fotnoter bidrar til at en del av navnenes informasjon¹⁸ blir overført til den norske oversettelsen. For eksempel blir leseren klar over at *Lida*, *Lidka* og *Lidotsjka* er samme person som *Lidija* (kognitiv informasjon). Ved oversettelse av kallenavnet *Lidka-gåsa*, fant jeg det ikke nødvendig med fotnoter siden det er forståelig i teksten at dette er et kallenavn for Lidija med en negativ valør.

Min fremmedgjørende oversettelse av personnavn kan man også kalle for *ord for ord* oversettelse av personnavn. Personnavnene står i samme form i oversettelsen som i kildeteksten. Det er ikke tatt hensyn til diminutivformenens betydningsmodifikasjon i selve teksten. For en norsk leser vil forskjellene mellom for eksempel *Lidija*, *Lida*, *Lidka* *Lidotsjka*

¹⁸ Aleksejeva (2000: 90-166) i sin bok *Profesjonell opplæring av oversettere* oppgir 3 typer informasjon som finnes i en tekst: 1) Kognitiv informasjon (betydning uten kontekst med nøytral valør, f. eks. at *Lidija* er kvinnenavnet *Lidija*), 2) Emosjonell informasjon (betydninger er farget av følelser, meninger, personlige forhold og lignende), 3) Estetisk informasjon (den viktigste informasjonen i en litterær tekst, men som det er vanskeligst å få tak i, og som regel blir ikke all estetisk informasjon oversatt). Den kognitive og emosjonelle informasjon har estetiske funksjoner i en litterær tekst.

være uklare. Meningen av disse diminutivsformene er ikke oversatt, det er kun formen av disse navnene som er overført til norsk. Fotnoter gir en indikasjon til å forstå de ulike diminutivsformenenes meningsinnhold, men de gir ikke en *mening for mening* oversettelse.

4.2.2 Noen eksempler på oversettelse av personnavn i RuN-korpuset

Jeg har søkt i Ulitskajas novelle *Sonetsjka*. Denne boken, som nevnt tidligere, er oversatt til norsk av Marit Bjerkeng.

Eksempel 4 (RuN-korpuset)

Russisk:

Что ты ! – пугалась Соня.

Norsk:

Nå må du gi deg! Sonja var skremt.

Eksempel 5 (RuN-korpuset)

Russisk:

... – шла в робкую атаку Сонечка.

Norsk:

... Sonetsjka forsøkte seg på et forsiktig angrep.

I disse to eksemplene har oversetteren valgt en fremmedgjørende oversettelsesstrategi ved å skrive personnavnene i samme form i oversettelsen som det står i originalteksten. Dette er, som forklart ovenfor, den strategien som jeg har valgt i min oversettelse.

En problemstilling som jeg ikke møtte i min oversettelse, kan man se i de to følgende eksemplene. I disse eksemplene står navnet *Sonja* og *Sonetsjka* i adjektivsform. Oversetteren har fulgt en fremmedgjørende oversettelsesstrategi når det gjelder diminutivs- og ikke-

diminutivsform. Når det gjelder ordklasse, har Bjerkeng oversatt de russiske adjektivsformene av Sonja med substantiv til norsk. Se eksemplene 6 og 7.

Eksempel 6 (RuN-korpuset)

Russisk:

..., просунул руку под Сонины плечи.

Norsk:

..., stakk han armen inn under skuldrene på Sonja.

Eksempel 7 (RuN-korpuset)

Russisk:

Ее, Сонечкино лицо.

Norsk:

Det var hennes ansikt, Sonetsjka ansikt.

Adjektiver av personnavn oversettes til norsk med substantiv uavhengig av om de står i diminutivsform eller ikke. Dette er nødvendig fordi man på norsk ikke danner adjektiviske former av personnavn. Som nevnt ovenfor, har Berman laget en liste med 12 punkter over ødeleggende momenter i oversettelsen. Under punkt 1 som heter *rasjonalisering*¹⁹ skriver Berman (Venuti (red.) 2006:280-281) at det å gå over fra en ordklasse i originalen til en annen i oversettelsen er uheldig for oversettelsen.

Eksempel 8 (RuN-korpuset)

Russisk:

Классической выучке Володи он противопоставлял гитарную свободу и ...

Norsk:

---

¹⁹ På engelsk: *rationalization*.

Han satte gitaristens frihet opp mot Vladimirs klassiske musikkutdannelse og ...

Diminutivsformen *Болодя*, som er dannet av personnavnet *Vladimir*, er i denne setningen oversatt med *Vladimir*. Diminutivsformen *Болодя* blir borte i oversettelsen, og således kan man si at dette er et eksempel på en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi.

Ut i fra disse eksemplene, ser man at oversetteren Marit Bjerkeng har ikke konsekvent brukt en fremmedgjørende oversettelsesstrategi i oversettelsen av personnavn i novellen *Sonetsjka*. Hennes oversettelsesstrategi når det gjelder personnavn, ser ut til å være blandet. Noen ganger er personnavn oversatt på en fremmedgjørende måte slik som i eksemplene 4 og 5. Andre ganger er personnavn oversatt på en hjemmeliggjørende måte slik som i eksempel 8.

4.3 Oversettelse av diminutiver som ikke er personnavn

I utgangsteksten er det 107 diminutiver som ikke er personnavn. Av disse er det 10 adjektiver, 3 adverb og 94 substantiver.

Hovedfokuset her vil være på substantiver siden det er flest av dem i diminutivsform, men jeg vil også se på noen av de få adjektivene og ett av adverbene som finnes i diminutivsform i novellen. Under arbeidet med oversettelsen av diminutiver som ikke er personnavn, tenkte jeg ikke bevisst over min egen oversettelsesstrategi.

4.3.1 Adjektiver

Som oppgitt tidligere, finnes det 10 adjektiver med diminutivssuffikset i oppgaven. Det er kun i ett tilfelle at diminutiven er oversatt. I de resterende ni tilfellene har jeg ikke brukt noen *synlig* oversettelse av diminutiven. Jeg vil forklare begrepet *synlig* oversettelse. Da jeg telte opp oversatte og ikke-oversatte diminutiver, så jeg først og fremst på det konkrete ordet og den konkrete setningen uten å vurdere ordvalg²⁰ og tekstens helhet. Tanken var å kunne finne

---

²⁰ Mine eksempler vil vise at også ordvalg kan ha en betydning for oversettelsen av diminutiver. For eksempel *поленький* og *полный* er oversatt som henholdsvis *fyldig* og *tykk*.

oversettelsen av diminutivssuffikset ved å se på det konkrete ordet og setningen. Dersom ordet, som er i diminutivsform i norsk, har fått en eller flere modifikatører i oversettelsen for eksempel et adverb eller et adjektiv, så vil det være tegn på en *synlig* oversettelse av diminutivssuffikset. En *synlig* oversettelse kan i visse tilfeller tilsvare en fremmedgjørende oversettelse.

Nå vil jeg vise det eksempelet der diminutiven er *synlig* oversatt og to avsnitt med flere adjektiver der diminutivene ikke er *synlig* oversatt. I tillegg vil jeg trekke inn relevante eksempler fra RuN-korpuset. Jeg vil komme frem til at blant annet ordvalg, den grammatiske kategorien *bestemthet/ubestemthet* og ordene som omgir diminutiven i den konkrete setningen, har betydning for oversettelsen av diminutiver til norsk.

Eksempel på et *synlig* oversatt adjektiv:

примитивенькая – (min oversettelse: *ganske primitivt*).

Eksempel 9:

Там была русская кухня. Но, как Лидия вскоре обнаружила, примитивенькая...
(Улицкая 2007: 236).

Der var det russisk kjøkken. Men som Lidija raskt oppdaget, var det ganske primitivt ... (Min oversettelse).

I eksempelet ser man at diminutivssuffikset til adjektivet *примитивенькая* er oversatt til norsk med adverbet *ganske*. Jeg har oppfattet at diminutivssuffikset bidrar til å minske betydningen av adjektivet *примитив*, og derfor ble oversettelsen *ganske primitivt*. Dette adjektivet i diminutivsform er oversatt på en måte som jeg hverken vil kalle for hjemmeliggjørende eller fremmedgjørende. Ordets kognitive informasjon er overført til norsk i og med at ordet *примитивенькая* har betydning *примитив*. Diminutivens betydningsmodifikasjon, som allerede nevnt, er overført til norsk med adverbet *ganske*. Dette adverbet gir adjektivet *примитив* en mer positiv valør enn det ville hatt uten adverbet. I russisk språk oppnås denne valøren ved hjelp av diminutivssuffikset *-еньк*.

Eksempel på et adjektiv som ikke er *synlig* oversatt:

полненький – (min oversettelse: *den fyldige sveitseren*).

Eksempel 10:

..., которым торговал полненький швейцарец. (Улицкая 2007:200).

... som den fyldige sveitseren solgte. (Min oversettelse).

I denne oversettelsen kan man ikke se noen gjengivelse av diminutivssuffikset. Kunne man skrevet i oversettelsen *ganske fyldig*? Var mannen *ganske fyldig* eller var han *fyldig*? Her kan det være nyttig å se på hvordan man ville oversatt denne setningen tilbake til russisk.

Которым торговал полненький швейцарец eller *которым торговал полный швейцарец*?

I tilbakeoversettelsen ser man ulikheten i bruken av diminutiv og manglende diminutivsform i russisk. Man ser også betydningen av konteksten i oversettelse av en tekst. Dersom denne setningen hadde stått uten en kontekst, er det stor mulighet for at man ville valgt en tilbakeoversettelse uten diminutivssuffiks. Nå som konteksten er kjent, er det nokså uaktuelt å oversette tilbake til russisk uten diminutivssuffikset. *Fyldig (полный)* uten diminutivssuffiks i denne setningen gir en valør av et upersonlig, noe kjølig og kanskje til og med et negativt oppfattelse av mannen som beskrives. Diminutivssuffikset bidrar til at leseren får et varmere og nærmere forhold til både Martin og novellen. Således kan man si at diminutivssuffikset i den russiske teksten har en stilistisk og pragmatisk funksjon. Det norske adjektivet *fyldig* ligger midt i mellom de to russiske variantene. I dette tilfellet er det konteksten som gir den ønskede ekvivalensen i norsk oversettelse. Konteksten er positiv, Lidija er begeistret og det bidrar til at det norske adjektivet *fyldig* har en positiv valør her, på samme måte som *полненький* har en positiv valør i den russiske teksten. Oversettelsen er hjemmeliggjørende siden setningen flyter godt på norsk. I en fremmedgjørende oversettelse ville man fokusert på å overføre diminutivsformen til norsk med for eksempel et eller flere adjektiver. Ordet *fyldig*, slik det står i min oversettelse, kan både bety *полненький* og *полный*. *Den ganske fyldige, den søte fyldige, den sjarmerende fyldig eller den søte tykke* kan være noen eksempler på en fremmedgjørende oversettelse til norsk av ordet *полный* i diminutivsform. I disse fremmedeggjørende oversettelsene blir fokuset på å formidle det spesielle ved diminutiven til norsk. Samtidig blir slike oversettelser det man kaller for *ord for ord* oversettelse. Det er nyttig å sammenligne eksempel 10 med eksempel 11 for å se at en *mening til mening*

oversettelse er godt egent til å formidle diminutivens betydningsmodifikasjon fra russisk til norsk.

Eksempel 11 (RuN-korpuset)

Russisk:

*Среди них была высокая **полная** девушка Оля.*

Norsk:

*En av dem var en **tykk** ung pike, Olga.*

I eksempel 11, som er tatt fra RuN-korpuset, finner vi en oversettelse av adjektivet **полный** uten diminutivssuffiks. Ordet er oversatt med det norske adjektivet **tykk**. Dette viser at diminutivsformen i en russisk tekst har betydning for hvilke ord oversetteren velger å bruke i oversettelsen. Samtidig kan man se at setningen med **полненький** (eksempel 10) er oversatt til norsk med bestemt form, mens setningen med **полный** (eksempel 11) får en ubestemt form i norsk.

I neste eksempel finnes følgende 3 adjektiver i diminutivsform:

свеженький, полненький, чистенькие – (min oversettelse: *han så bra ut, var fyldig, rene*).

Eksempel 12:

*Он не такой молодой потом оказался, хотя **свеженький, полненький**, лет ему уже сорок восемь было. Но лицо очень гладкое, совершенно без морщин, загар ровный. Только **темечко** лысое. В остальном же очень, очень приятный мужчина. Там, в Швейцарии, как выяснилось впоследствии, все такие, приятные, **чистенькие**, порядочные, – это Лидия уже потом узнала. ... (Улицкая 2007: 216-217).*

*Det viste seg etterpå at han ikke var så ung, selv om han **så bra ut og var fyldig**; han var alt førtiåtte år gammel. Men ansiktet var veldig glatt, helt uten rynker, jevnt solbrunt. Bare **issen** var skallet. Ellers var han en veldig, veldig hyggelig mann. I*

*Sveits, slik det kom frem etter hvert, var alle hyggelige, **rene**, ordentlige – dette fikk Lídija vite senere. (Min oversettelse).*

I dette avsnittet (eksempel 12) finner vi tre adjektiver og ett substantiv i diminutivsform. Det er adjektivene som vil kommenteres her. Adjektivet *полненький* /fylldig er diskutert under det forrige eksempelet (eksempel 10 og 11). Også her, som i eksempelet ovenfor, bidrar diminutivene til at leseren får et varmere og nærere forhold til teksten og til Martin. Man kan si at forfatteren har brukt diminutiver som et stilistisk virkemiddel. På norsk finnes det ikke diminutiver, men konteksten viser den varme og hyggelige stemningen som forfatteren bruker i beskrivelsen av Martin. Diminutivens stilistiske funksjonen formidles her uten at diminutivssuffiksene er direkte (*synlig*) oversatt til norsk. Oversettelsesmetoden er hjemmeliggjørende, noe som ivaretar tekstens helhet og stemning. Avsnittet blir dermed forståelig på norsk. På russisk brukes adjektivet *свеженький* både til å beskrive mat og mennesker. I en fremmedgjørende oversettelse ville man kanskje oversatt ordet *свеженький*, med for eksempel det norske adjektivet *fersk* pluss et annet ord som kunne vise diminutivsuffixets betydningsmodifikasjon. Målet med en fremmedgjørende oversettelse, som nevnt tidligere, er å vise mest mulig av den russiske tanke og uttrykksmåten i oversettelsen. Den spesielle uttrykksmåten ville blitt formidlet til norsk, men oversettelsen ville sett merkelig ut på norsk. Ved hjelp av en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi har jeg forsøkt å formidle meningen med adjektivet *свеженький* og derfor ble oversettelsen: *han så bra ut*.

Adjektivet *чистенькие* i eksempel 12 står mellom to andre adjektiver som ikke er i diminutivsform: *приятные* og *порядочные*. Disse adjektivene uttrykker noe positivt, og diminutivsformen *чистенькие* er med på å understreke den positive beskrivelsen av menneskene i Sveits. Derfor er det tilstrekkelig å skrive adjektivet *rene* i den norske oversettelsen.

I eksempel 13 ser man at oversetteren har valgt å oversette adjektivet *чистеньких* med to norske adjektiver og en konjunksjon: *rene og pene*. I dette eksempelet er det ingen andre adjektiver som beskriver substantivet (*могилищик*).

Eksempel 13 (RuN-korpuset)

Russisk:

Когда два чистеньких могильщика опустили гроб...

Norsk:

Da to rene og pene kirkegårdsarbeidere senket kisten...

I eksempel 14 er adjektivet *чистенький* oversatt på samme måte som i min oversettelse (se eksempel 12), dvs. kun med det norske adjektivet *ren*. I dette eksempelet (14) står adjektivet i diminutivsform til substantivet *самоварчик* som også er i diminutivsform. Til adjektivet *чистенький* står adverbet *совершенно*. Foran ordene *совершенно чистенький* står ordene *совершенно новенький*. På samme måte som i eksempel 12, er diminutivsformen *чистенький* omkranset av positivt ladete ord samt ord i diminutivsform, noe som gjør at det er tilstrekkelig å oversette *чистенький* med adjektivet *ren*.

Eksempel 14 (RuN-korpuset)

Russisk:

... совершенно новенький , совершенно чистенький самоварчик;...

Norsk:

... flunkende ny og skinnende ren liten samovar;...

4.3.2 Oppsummering om oversettelse av adjektiver med diminutivssuffiks

Jeg har diskutert oversettelsen av 4 adjektiver med diminutivssuffiks og gjennomgått 6 eksempler hvorav 3 fra min oversettelse og 3 fra RuN-korpuset. I eksempel 9 var adjektivets diminutivssuffiks oversatt til norsk med adverbet *ganske*. Dette kalte jeg for en *synlig* oversettelse av diminutivssuffikset. I de resterende eksemplene var ikke oversettelsen av diminutivssuffikset *synlig* i første omgang. Ved å gå dypere inn i eksemplene så jeg allikevel at diminutivenes betydningsmodifikasjon var blitt overført til norsk. Ved å sammenligne eksemplene 10 og 11 med hverandre, fant jeg at ordvalg (*fyldig/tykk*) i norsk oversettelse har betydning for oversettelse av russiske diminutivssuffikser. Eksemplene 10 og 11 viser at også

en grammatisk kategori som *bestemthet/ubestemthet* kan ha betydning for oversettelse av diminutiver til norsk.

I eksemplene 10, 12, 13 og 14 så jeg på betydningen av kontekst i oversettelser av diminutiver. Ved gjennomgang av eksempel 10, forsøkte jeg å oversette tilbake til russisk min norske oversettelsen av den opprinnelige russiske setningen. Jeg kom fram til at dersom denne setningen (eksempel 10) ville vært uten kontekst, så ville man nok ikke brukt diminutivssuffikset i en russisk oversettelse. Nå som konteksten er kjent, er det mye større sannsynlighet for at diminutivssuffikset ville bli brukt i en tilbakeoversettelse. Dette indikerer at Ulitskaja har brukt diminutiver som et stilistisk virkemiddel i sin novelle, noe man også kan se i eksempel 12. I eksemplene 12, 13 og 14 ser man at andre ord, som omgir diminutiven, har betydning for hvordan oversettelse av den konkrete diminutiven blir på norsk. Eksemplene 12 og 14 viser diminutivsformene av det russiske ordet for *ren* omgitt av andre positivt ladete ord (eksempel 12) og andre diminutivsformer (eksempel 14). I en slik situasjon er det ikke nødvendig med en spesiell oversettelse av det russiske diminutivssuffikset til norsk, da det er konteksten i den konkrete setningen som viser den russiske diminutivens betydning i en norsk oversettelse. Eksempel 13 viser en *synlig* (*чистеньких/ rene og pene*) oversettelse av den russiske diminutiven. I dette eksempelet finnes det ingen flere adjektiver eller andre positivt ladete ord ved siden av adjektivet med diminutivssuffiks. Dette er avgjørende for at den norske oversettelsen blir *synlig*. Det russiske adjektivet med diminutivssuffiks blir oversatt til norsk med to adjektiver og en konjunksjon (*rene og pene*).

Jeg har argumentert for en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi. Oversettelsen av adjektivet *свеженький* i eksempel 12 er et godt eksempel på denne oversettelsesstrategien både når det gjelder oversettelse av ordets kognitive informasjon og av diminutivssuffikset.

4.4 Adverb

I novellen er det kun 3 adverb i diminutivform: *аккуратненько* (oversatt som *godt til rette*), *сложновато* (oversatt som *ganske vanskelig*), *очень чистенько* (ingen *synlig* oversettelse av diminutivssuffikset).

Her vil jeg se nærmere på adverbet:

аккуратненько – (min oversettelse: *godt til rette*).

Denne diminutiven er dannet av adverbet *аккуратно* (betydningen her er *ordentlig*) pluss diminutivssuffikset *-еньк* og står i følgende kontekst i novellen:

Eksempel 15:

*”А Лидия шастъ на кухню - и в таз воды до половины, и вносит небольшой такой тазик на вытянутых, и ставит на пол, прямо перед ним. А потом присела **аккуратненько**, разрешите, извините... и снимает с него серые ботиночки, и носочки, тоже серые...”* (Улицкая 2007: 210).

*Lidija gikk inn på kjøkkenet – fylte vaskefatet halvfullt med vann og bar det ikke så store fatet ut i stua og plasserte det på gulvet foran ham. Etterpå satte hun seg **godt til rette**. – Tillat meg, unnskyld meg ... og tok av ham de grå skoene og sokkene som også var grå ...* (Min oversettelse).

Som man ser i eksempel 15, har jeg oversatt denne diminutiven på følgende måte: (*satte seg*) *godt til rette*. Det norske ordet *ordentlig* har flere betydninger, og det har også det russiske ordet *аккуратно*. *Godt til rette* er en omskrevet måte å oversette adjektivet *аккуратненько* på. Således er dette også en hjemmeliggjørende oversettelse. Meningen er oversatt, og en slik omskriving bidrar til at setningen blir lettlest og forståelig.

4.5 Andre substantiver enn personnavn

Det er til sammen 89 substantiver med diminutivssuffiks.

I min oversettelse finner jeg at kun syv av diminutivsformene har fått en markør i oversettelsen som fremhever diminutivets betydning (*synlig oversettelse*). 82 av substantivene med diminutivssuffiks har ikke fått noe diminutivsmarkør i oversettelsen.

Nå vil jeg gå gjennomgå noen eksempler fra novellen *Zü-ürich* samt at jeg vil trekke inn noen eksempler fra RuN-korpuset der jeg finner det relevant. Ved hjelp av eksemplene vil jeg vise

at jeg har brukt en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi i oversettelse av substantiver i diminutivsform som ikke er personnavn.

Eksempel 16:

Приятного аппетита. Закуски, пожалуйста, - на чистом немецком языке. Все эти маленькие словечки Лидия наизусть знает с первого года, как пришла к Эмильке в прислугу. Эмилька тогда пятерых деток держала, вроде частный детский сад. Этих первых она отлично помнит, еврейские детишки, все как на подбор: две сестры - Маша и Аня, Шурик, Гриша и Милочка. Их утром приводили с судочками, всех к девяти, а Милочку к половине десятого, прадед, старый, как мох на пеньке. Эмилька их гулять вела на скверик, а к половине двенадцатого обратно, Лидия их раздевала, ручки мыла, в комнату вела. До обеда полчаса, пока Лидия судочки грела, в немецкое лото играли и только по-немецки говорили. Их хабе нуммер айнундц-ванциг... И обедали по-немецки. Гебен зи мир битте... Данке... энтишкульдиген... дас ист гешмект... (Улицкая 2007:212-213).

God appetitt! Småretter, vær så god – på perfekt tysk. Alle disse små ordene som man bruker ved bordet kunne Lidija utenat fra det første året hun var hos Emilija som hushjelp. Emilka hadde på den tiden fem barn hos seg, nærmest en privat barnehage. De første barna husket hun veldig godt – jødiske barn, alle som en: to søstre – Masja og Anja – Sjurik, Grisja og Milotsjka. De ble levert om morgenen med matbokser, alle ved nitiden, men Milotsjka ble levert rundt klokken halv ti – av oldefar, gammel, som mose på en trestubbe.

Emilka tok dem med på spasertur til den lille parken og kom hjem rundt halv tolv. Lidija kledde av dem, vasket hendene, førte dem inn på rommet. En halvtime før middag, mens Lidija varmet opp maten til barna, spilte de tysk lotto og snakket kun tysk. "Ich habe Nummer einundzwanzig ..." Og så spiste de på tysk manér. "Geben Sie bitte ..." "Danke ..." "Entschuldigen ..." "Das ist geschmeckt ..." (Min oversettelse).

Jeg vil diskutere følgende diminutivsformer fra eksempel 16: маленькие словечки, деток/детишки, судочками /судочки og скверик.

#маленькие словечки – (min oversettelse: *disse små ordene*).

Det interessante i dette eksempelet er at adjektivet *маленькие* står sammen med en diminutivsform av ordet *слово*. I oversettelsene har jeg skrevet *disse små ordene*. Jeg kunne for eksempel valgt å skrive *småordene*, og da ville en del av diminutiven blitt oversatt. Slik det er nå, er adjektivet *маленькие* oversatt, men ikke diminutivssuffikset av ordet *слово*.

I novellen fant jeg til sammen 6 tilfeller hvor et adjektiv med forminskende betydning står sammen med et substantiv i diminutivsform. I en kontekst, der et substantiv med diminutivssuffiks står sammen med et adjektiv med forminskende betydning, er det stor sannsynlighet for at diminutivssuffikset har en stilistisk funksjon. I en slik situasjon er det vanskelig å oversette diminutivssuffikset, siden den forminskende betydningen allerede er uttrykt i adjektivet, og diminutivens stilistiske funksjonen har ikke noen konkret *synlig* oversettelse på ordnivå. På norsk kunne oversettelsen i dette tilfellet blitt: *disse små småordene*, *disse vesle småordene* eller ha tilsvart *disse små søte ordene*. Dette kaller man for *ord for ord* oversettelse. Ordenes betydning (kognitiv informasjon eller ekvivalens på ordnivå) ville blitt overført til norsk. Min oversettelse er en litterær oversettelse hvor novellenes helhet er viktigere for meg enn et enkelt ord. Varianten *disse små småordene* er ikke en god litterær oversettelse, da adjektivet *små* gjentar seg 2 ganger. Alternativet *disse små søte ordene* skaper for mye fokus på beskrivelsen av ordet *ord*. Leseren stopper opp ved denne frasen. Diminutiven i den russisk originalen i ordet *словечки* lar leseren kjapt gå videre i teksten og skaper en flyt i språket. Jeg fant ut at oversettelsen *disse små ordene* skapte en tilsvarende flyt i norsk. Jeg har altså valgt en hjemmeliggjørende oversettelse for å få en god flyt i språket og for å la fokuset være på helheten i teksten og ikke på de enkelte ordene.

#деток, Этих первых, детишки – (min oversettelse: *barn, de første barna, barn*).

En hjemmeliggjørende løsning er valgt i oversettelsen av disse ordene. I en fremmedgjørende oversettelse ville man for eksempel oversatt diminutivsformene med noen adjektiver: *søte*, *små barn*, *kjære barn* etc. Igjen ville det gitt et uønsket fokus på substantivet *barn*. Novellen

handler ikke om disse barna, og beskrivelsen av dem er kun et lite og nokså marginalt innslag i novellen.

I eksempel 16 ser man at i min oversettelse forekommer ordet *barn(a)* 3 steder, mens i den russiske originalen ser man det russiske ordet for *barn* kun to steder. I frasen *Эмух первых* er *эмух* et påpekende pronomen som peker på ordet *barn* i setningen før. I min oversettelse har jeg utvidet denne frasen med å skrive *De første **barna***, dvs. i oversettelsen forklarer jeg (viser eksplisitt) til ordet som det påpekende pronomen peker på, men som ikke er eksplisitt forklart i den russiske setningen som innledes med *Эмух первых*. Dette viser mitt valg av en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi. Her er det relevant å nevne punkt 2 og 3 i Bermans liste over ødeleggende momenter i oversettelse. Punkt 2 *Tydeliggjøring*²¹ handler om å forklare det som ikke er forklart i originalen (Munday 2006:150). Punkt 3 *Utvidelse*²² dreier seg om at oversettelsen ofte blir lenger enn originalen (Munday 2006: 150) grunnet blant annet slike tilføyelser som jeg har gjort i eksempel 16 (*De første barna*).

I eksempel 17 er ikke oversettelsen av diminutivsformen *детушек* synlig.

Eksempel 17 (RuN-korpuset)

Russisk:

И тут же несколько детушек выскочили из калиток и ворот,...

Norsk:

Og i samme øyeblikk stormet det barn ut gjennom porter og grinder,...

I eksempel 18 har samme diminutivsform i oversettelsen fått en noe negativ betydning.

Eksempel 18 (RuN-korpuset)

Russisk:

...: до чего же скучное занятие – детушек делать!

Norsk:

---

²¹ På engelsk *clarification*.

²² På engelsk *expansion*.

...: *Noe så kjedelig som å lage unger!*

Dersom man skulle oversette den norske setningen i eksempel 17 og 18 tilbake til russisk, ville oversetteren antageligvis ikke brukt diminutivsform for å beskrive *barn*. Jeg mener at oversettelsen i eksempel 18 er uheldig siden den oversatte setningen har en negativ valør som ikke finnes i den russiske setningen. I den russiske setningen (eksempel 18) har forfatteren (Ulitskaja) brukt diminutivsformen for å bidra til at setningen ikke skal ha en negativ valør, noe oversetteren (Marit Bjerkeng) ikke har tatt hensyn til.

I eksempel 19²³ (samme forfatter som i eksempel 18) ser man at diminutivsformen *детишки* utelukkende har en positiv valør. I oversettelsen (min oversettelse) ser man ikke noe diminutivsmarkør, men hele setningen og avsnittet formidler en positiv kontekst, noe som gjør at den varme stemningen som diminutiven i ordet *детишки* utstråler, også finnes i oversettelsen (eksempel 19). Denne personlige, varme atmosfæren mangler i oversettelsene i eksempel 17 og 18. I eksempelet 17 har oversetteren heller ikke oversatt ordet *несколько*, noe som bidrar til en mer negativ oppfattelse av ordet *barn*. (Jeg tenker at liten mengde, små gjenstander, små levende vesener etc. oppfattes mer positivt enn stor mengde etc.). I tillegg bidrar også verbet *stormet* til en negativ atmosfære i oversettelsen. Det ville vært mer positivt å skrive for eksempel at *noen barn løp ut i full fart*²⁴ i stedet for *barn stormet ut*. Frasen *noen barn løp ut i full fart* ville ikke vært riktig ord for ord oversettelse, men den ville formidlet diminutivens betydningsmodifikasjon bedre enn den eksisterende oversettelsen gjør. Her ser man at ordvalg, ikke kun for selvet ordet i diminutivsform, men også for andre ord i setningen, bidrar til å overføre diminutiven fra russisk til norsk.

#судочками, судочки – (min oversettelse: *matbokser, maten*).

Ordet *судок* gis følgende definisjon hos Lopatins og Lopatina (2005:914): *Приспособление для переноски кушаний в виде нескольких кастрюлек, поставленных одна на другую и скрепленных ручкой.*

²³ Se lenger nede i oppgaven.

²⁴ Dette er ikke nødvendigvis det beste eksempelet, men kun et forsøk på å vise hvordan ordvalg kan ha betydning for oversettelse av diminutiver.

Dette ordet forekommer to ganger, kun i dette avsnittet og er oversatt med *matbokser* og *maten*. Konteksten er, slik beskrevet i avsnittet ovenfor, at barna kommer til Emilijas leilighet (en slags familiebarnehage) med matboksene og senere ”varmer Lidija opp matbokser”. Her har man en utfordring både med å oversette diminutivssuffikset og med å oversette det spesielle ordet *cyðok*. Min oversettelse av dette ordet er et godt eksempel på en etnosentrisk eller en hjemmeliggjørende oversettelse. Diminutivssuffiks er ikke *synlig* oversatt. Ordet *cyðok* betegner noe spesielt russisk på samme måte som det norske ordet *matpakke* eller *matboks* betegner noe spesielt norsk og viser til en innarbeidet norsk tradisjon. Her er det spesielle russiske oversatt med det spesielle norske noe som betyr at nordmenn som leser oversettelsen, vil assosiere *cyðok* med en norsk *matboks* (*matpakke*). Det som er felles er at begge ord betegner en ting som man bruker for å oppbevare mat som man skal spise til f. eks. lunsj. Utseendet av en *matboks* i Norge og en *cyðok* i Russland er forskjellig, og innholdet er vanligvis også forskjellig. En *cyðok* er av metall, består av flere deler og kan varmes opp direkte på komfyren. I avsnittet (eksempel 16) ovenfor ser man at i den russiske teksten står det at Lidija varmet opp *cyðocku* altså *matbokser*. I oversettelsen har jeg skrevet at *Lidija varmet opp maten* og ikke *matbokser*. *Matbokser* er en vanlig ting av en norsk barnehagehverdag, men det å varme opp *matbokser*, høres merkelig ut på norsk. Her kan man velge å forklare hvordan de russiske *matboksene* ser ut, men jeg har valgt å ikke gjøre det siden disse *matboksene* ikke er sentrale i teksten. Jeg fant ut at i dette avsnittet er det best å la leseren gå videre i teksten og ikke stoppe opp ved *matboksene*. Dermed falt valget på en hjemmeliggjørende oversettelse både av ordet *cyðok* og av dets diminutivssuffikset. Jeg mener at det er en god oversettelse av hensyn til tekstens helhet. Den russiske teksten går flytende frem i sin handling, og da synes jeg ikke at den norske teksten skal stoppe opp til stadighet og forstyrre leseren, men heller følge hovedhandlingen i teksten.

#скверик – (min oversettelse: *den lille parken*)

Her er diminutiven oversatt med det norske substantivet *parken* i tillegg til adjektivet *lille*. Således er dette et eksempel på diminutivsform med forminskende betydningsmodifikasjon og denne modifikasjonen er overført til norsk med den norske adjektivet *lille*.

Eksempel 19:

Мартик похудел, обветшал, стал старичком. Зато Лидия, в России еле-еле сходявшая за дурнушку, здесь считалась интересной дамой, ее даже за французенку иногда принимали. Она заново научила мужа ходить, он теперь ковылял с палочкой по дому, гулял в их садики. Лидия купила ему породистую собачку, серого карликового пуделя, назвала его Милок. Содержание Милка обходилось в копеечку - то прививки, то ветеринар. Но оказалось, что и здесь Лидия не прогодадала. Швейцарцы животных любили, приходили ужинать семейные пары, детишки с Милком играли и потом просили родителей снова с русской собачкой поиграть. Хорошая клиентура. А Мартика дети звали "собачкин дедушка". (Улицкая 2007:248-249).

Martik ble tynnere og skrøpelig – en gammel mann. Men Lídiya, som i Russland nesten gikk for å være en nokså dårlig kvinne, ble her regnet for å være interessant; av og til hendte det til og med at noen trodde at hun var fransk. Hun lærte mannen sin å gå på nytt – nå haltet han rundt hjemme med stokk og gikk turer i hagen. Lídiya kjøpte en renraset hund til ham – en grå dvergpudde som fikk navnet Milok. Å forsørge Milok kostet penger – vaksiner og veterinær. Men også her var det noe som Lídiya ikke hadde regnet med. Sveitserne elsket dyr. Familier kom for å spise middag mens barna lekte med Milok, og etterpå spurte foreldrene om å få leke med den russiske hunden igjen. Gode kunder. Og barna kalte Martik for "hundens bestefar". (Min oversettelse).

I dette avsnittet (eksempel 19) vil jeg se på diminutivsformene av ordene дурак og собака og deres oversettelser til norsk.

Ordet дурак forekommer i novellene i følgende former: дурачок, дура, дурища, дурнушка. Jeg vil drøfte oversettelsen av disse formene, siden det er spesielt interessant å se på oversettelse av et og samme ord med ulike suffikser. Jeg vil også trekke inn to eksempler fra RuN-korpuset.

#дурнушку – (min oversettelse: *en nokså dårlig kvinne*).

Her er konteksten slik som vist i eksempel 19. Denne diminutivsformen har en valør som gir ordet *дурак* noe mer positiv betydning enn dette ordet ville hatt uten dette diminutivssuffikset. Derfor har man modifikasjonen med adverbet *ноксå* på norsk.

#дурачок (Улицкая 2007:208) – (min oversettelse: *den tullingen*).

Her er konteksten at Lidija lenge har ventet på Martin som kommer forsinket til deres avtale. Det viser seg at Martin har gått seg bort i området, og Lidija tenker etterpå på en positiv måte: *den tullingen*, hadde gått masse omveier. *Tullingen* er en oversettelse av diminutivsformen av ordet *дурак*. Formen *дурачок* er en positiv måte å si ”dum” på. Lidija sier dette til en person hun har ventet lenge på og som hun har kun gode tanker om. Og til syvende og sist er hun glad for at Martin i det hele tatt kom.

#Дура, дурица (Улицкая 2007:244) – (min oversettelse: *Ditt fjols*).

Konteksten her er følgende: Lidija er i Sveits, Martin er blitt syk og Lidija må ta alt ansvar for restauranten, Martin og huset. Det hadde vært en fordel å ha førerkort og Lidija sier til seg selv noe sånt som: *Ditt fjols, du burde ha tenkt på det å ta førerkort når du bodde i Russland og planla denne reisen til Sveits*. Den norske oversettelsen blir *Ditt fjols*.

I gjennomgang av de ulike variantene av ordet *дурак* (*дурнушка, дурачок, дура, дурица*) kommer det fram at i russisk original har man et og samme ord (*дурак*) med ulike diminutivssuffikser, men i den norske oversettelsen er dette ordet blitt oversatt med ulike norske ord, hvorav noen har positiv valør mens andre har negativ valør. Oversettelsene av ordet *дурак* er hjemmeliggjørende siden det er blitt brukt ulike norske ord (ord med ulike stammer) i oversettelse av ett russisk ord. I en fremmedgjørende oversettelse kunne man brukt samme stamme (*dum*) i alle oversettelsene og variert med for eksempel adjektiver og suffikser for å oversette diminutivens betydning. For eksempel: lille dumme, søte dumme, dummingen etc.

Eksempel 20 (RuN-korpuset)

Russisk:

... бедняга, дурачок, чудной, совсем особенный,...

Norsk:

..., stakkar, han var nå både **litt dum** og rar, noe helt for seg selv,...

Eksempel 21 (RuN-korpuset)

Russisk:

Дуры вы непаханные!

Norsk:

"Dere er jaggu noen **prakthurper**!"

Eksemplene 20 og 21 viser de ulike betydningene av ordet *дурак* med og uten diminutivssuffiks. Dersom ordet står i diminutivsform får det en positiv betydning, men dersom det samme ordet ikke har diminutivssuffiks, får det en svært negativ betydning. Denne forskjellen gjenspeiler seg også i oversettelsene.

#собачку, собачкой – (min oversettelse: *hund, hunden*).

Diminutivsformene av ordet *собака* forekommer flere steder i novellen. I eksempel 19 ovenfor er det to diminutivstilfeller av dette ordet: *собачку* og *собачкой*. Min oversettelse er *en (renraset) hund og hunden*. På slutten av novellene forekommer dette ordet i diminutivsform enda en gang, og der er min oversettelse *en liten hund*.

I eksempel 19 er ikke diminutivsbetydningen til ordet *hund* overført direkte til norsk. Men ut i fra konteksten, spesielt det at hunden var en dvergpudde, er det naturlig å tenke seg at Lidija kjøpte en liten hund.

Liten har i tillegg en kjærlig betydning da mennesker gjerne oppfatter små ting som søte. I en hjemmeliggjørende oversettelse (som min oversettelse er) kommer denne betydningen fram gjennom konteksten, dvs. gjennom overført ekvivalens.

Som nevnt, nesten helt på slutten av novellen forekommer ordet *hund* i diminutivsform igjen:

Eksempel 22:

А теперь ходит, и собачку я ему купила... (Улицкая 2007:261).

Men nå kan han gå selv, og jeg har kjøpt en liten hund til ham ... (Min oversettelse).

I dette tilfellet har jeg oversatt ordet *собачку* med *en liten hund*. Dette for å gjenspeile mest mulig av den atmosfæren som finnes i den russiske originalen. Dersom jeg hadde skrevet *Jeg har kjøpt en hund til ham*, ville det skapt en mer upersonlig og kjølig atmosfære i teksten, ikke minst på grunn av den ubestemte formen (*en hund*). Dersom det i oversettelsen ville vært mulig å bruke en bestemt form av ordet *hund*, så ville det ikke vært nødvendig med adjektivet *liten*. Russisk har ikke bestemte og ubestemte former av substantiver. Den grammatiske kategorien *bestemthet/ubestemthet* har sammenheng med det som kalles for *tema* og *rema*. I russisk er ordstillingen i setningen mye friere enn i norsk på grunn av kasus. I eksempel 22 ser man at ordet *собачку*, som er det direkte objektet i setningen, står foran subjektet, det indirekte objektet og verbet. Således kan man si at ordet *собачку* står i en tematisk posisjon i forhold til de andre ordene. I norsk oversettelse står oversettelsen av ordet *hund* etter subjektet og verbet. Plasseringen til ordet *собачку* i den russiske setningen kan sies å være tematisk, dvs. det snakkes om noe kjent og dermed noe man har et personlig (her: et positivt) forhold til. For å visse dette positive personlige forholdet, har jeg brukt adjektivet *liten* i oversettelsen.

Diminutivsformen av ordet *собачка*, som nevnt, indikerer Lidijas personlige forhold til hunden og Martin og diminutiven har, i tillegg til en forminskende betydning, også en stilistisk funksjon, selv om den kun er oversatt med adjektivet *liten*.

Eksempel 23 (RuN-korpuset)

Russisk:

...,ты сначала ... сначала ты ... собачку мне покажи!

Norsk:

”Nei, men først skal du ... først skal du ... du skal vise meg hunden ! ”

Eksempel 24 (RuN-korpuset)

Russisk:

Редко побрехивали собаки.

Norsk:

En og annen hund gjødde.

I eksemplene 23 og 24 ser man at ordet *hund* i diminutivsform er oversatt til norsk i bestemt form, mens *hund* uten diminutivssuffikset er oversatt til norsk i en ubestemt form. Dette viser at *bestemthet/ubestemthet* i norsk kan være nyttig i oversettelser av russiske diminutiver til norsk. Bruken av bestemt form ved oversettelse av diminutivsformen bidrar til å vise talerens personlige forhold og kjennskap til den man snakker om/til eller med.

4.5.1 Oppsummering av oversettelse av andre substantiver enn personnavn

Jeg har valgt ut to avsnitt fra novellen *Zü-ürich* og sett hovedsakelig på oversettelse av diminutiver. Disse avsnittene ble valgt grunnet høy konsentrasjon av substantiver (ikke personnavn) med diminutivssuffiks. I tillegg har jeg tatt inn i drøftingen noen andre kortere eksempler fra novellen *Zü-ürich* og RuN-korpuset for å kunne sammenligne ulike oversettelser av samme ord med og uten diminutivssuffiks. Gjennom drøftingen har jeg vist at jeg har brukt en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi for oversettelse av substantiver med diminutivssuffiks som ikke er personnavn.

I ett tilfelle sto et substantiv med diminutivssuffiks sammen med et adjektiv med forminskende betydning (*маленькие словечки*). I en slik situasjonen er den forminskende betydningen allerede uttrykt i adjektivet, og derfor er det en stor sannsynlighet for at diminutivssuffikset har en stilistisk funksjon, noe som ofte ikke lar seg oversette på en *synlig* måte, dvs. *ord for ord*. I en slik situasjon er det nødvendig å fokusere på tekstens helhet i oversettelsen av diminutiver.

I eksemplene 17, 18 og 19 kom det fram at ett og samme substantiv (*дѣпак*) med det samme diminutivssuffikset som i utgangspunktet har en positiv valør, kan i norsk oversettelse noen ganger få en negativ valør, mens andre ganger blir den positive atmosfæren overført til norsk. I disse eksemplene så jeg også på betydningen av konteksten og ordvalg i oversettelse av diminutiver. Jeg kom fram til at ordvalg, ikke bare for ordet i diminutivsform, men også for andre ord i setningen, har en avgjørende betydning for stemningen som skapes i den norske oversettelse. Jeg konkluderte at Marit Bjerkeng hadde vært upresis i sin oversettelse, noe som medførte at diminutivssuffikset som i utgangspunktet hadde en positiv valør, fikk en noe negativ valør i oversettelsen (se eksempel 18).

I oversettelsen av det russiske ordet *цѣдок* drøftet jeg mer oversettelse av selve ordet enn av dets diminutivsform. Oversettelse av dette ordet er et godt eksempel på en hjemmeliggjørende (etnosentrisk) oversettelse.

Ordet *дѣпак* framkommer flere steder i den oversatte novellen. Det interessante med dette ordet er de tre ulike diminutivssuffiksene i samme novelle. Min oversettelse gjenspeiler de ulike suffiksenes betydningsmodifikasjoner. Eksempel 20 og 21 fra RuN-korpuset viser to svært ulike oversettelser av ordet *дѣпак*, den ene, der ordet har diminutivssuffiks og den andre uten et slikt suffiks.

Under diskusjonen om oversettelse av de ulike formene av det russiske ordet for *hund*, så jeg at den norske grammatiske kategorien *bestemthet* og *ubestemthet* kan ha betydning for oversettelse av diminutiver til norsk. Hvis ordet med diminutivssuffiks har bestemt form i norsk oversettelse, så, for å fremheve diminutivets betydningsmodifikasjon, er det ikke nødvendig med et adjektiv som utfylling for substantivet.

5. Avslutning og konklusjon

I min kommentar har jeg hovedsakelig forsøkt å fokusere på oversettelsen av diminutiver i Ljudmila Ulitskajas novelle *Zü-ürich* og jeg har argumentert for at personnavn er oversatt på en fremmedgjørende måte, mens andre ord med diminutivssuffiks er oversatt på en hjemmeliggjørende måte. Dette viser at i min oversettelse av denne novellen er det brukt en blandet oversettelsesstrategi i oversettelse av diminutiver generelt.

Personnavn i novellen er oversatt *ord for ord* for eksempel navnet *Луда* er oversatt med *Lida* etc. I en *ord for ord* oversettelse av personnavn, som jeg mener tilsvarende en fremmedgjørende oversettelse, har jeg formidlet de ulike diminutivsformene av personnavn til norske lesere, men diminutivformenes betydningsmodifikasjon er ikke formidlet til norsk. En norsk leser har ikke de samme konnotasjonene til de ulike russiske diminutivsformene som en russer har. Således, som allerede nevnt, er ikke diminutivens betydningsmodifikasjon overført til norsk og oversettelsen dermed er ikke *mening til mening* oversettelse. Den er, som skrevet ovenfor, *ord for ord* oversettelse av russiske personnavn i diminutivsform.

I oversettelsen av andre ord (adjektiver, adverb og substantiver som ikke er personnavn) har jeg fokusert mest på tekstens helhet og lagt mindre vekt på *ord for ord* oversettelsen. Jeg har fremhevet viktigheten av konteksten i oversettelsen av diminutiver. Siden konteksten i en litterær oversettelse er viktigere enn et enkelt ord, så er en *mening til mening* oversettelse best egnet til å formidle diminutivens betydningsmodifikasjon til norsk. Dette er grunnen til at jeg i oversettelsen av diminutiver som ikke er personnavn har brukt en hjemmeliggjørende oversettelsesstrategi.

I oversettelsesprosessen var jeg bevisst på å bruke en fremmedgjørende oversettelsesmetode i oversettelsen av personnavn, men jeg var ikke bevisst på min oversettelsesstrategi i oversettelsen av andre ord enn personnavn.

Slik det kommer fram av min kommentar, blir en *ord for ord* oversettelse av diminutiver tilsvarende en fremmedgjørende oversettelse, mens en hjemmeliggjørende oversettelse tar hensyn til novellens helhet og er dermed en *mening til mening* oversettelse.

6. Litteraturliste

Алексеева, И. С. (2000) *Профессиональное обучение переводчика*. Институт иностранных языков. Санкт-Петербург.

Bermann Antoine, (1981) "Oversettelse som manifest" i *Vagant* 3/4 2000. Aschehoug. Oslo.

Berkov, Valerij. (2002) *Russisk-Norsk ordbok*. Kunnskapsforlaget. Oslo. [ordbok]

Faarlund, Lie, Vannebo. (1997) *Norsk Referansegrammatikk*. Universitetsforlaget. Oslo. [oppslagsverk]

Hjørnager Pedersen, Viggo og Krogh-Hansen, Niels (red.) (1994) *Oversættelseshåndbogen*. Munkgaard. København.

Lomheim, Sylfest. (1995) *Omsetjingsteori*. Universitetsforlaget. Oslo.

Lopatins, Vladimirs og Lopatina, Ludmila. (2005) *Krievu-Latviesu vārdnīca*. Zvaigzne ABC. Riga. [ordbok]

Mathiassen, Terje. (2004) *Russisk grammatikk*. Universitetsforlaget. Oslo.

Munday, Jeremy. (2006) *Introducing Translation studies: theories and applications*. Routledge. New York and London.

Schiller, Maria. (2006) *Pragmatikk der Diminutiva, Kosenamen und Kosewörter in der modernen russischen Umgangsliteratursprache*. Herbert Utz Verlag. München. [doktoravhandling]

Топер, П. М. (2001) *Перевод в системе сравнительного литературоведения*. "Наследие". Москва.

Улицкая, Людмила. (2007) *Первые и последние*. Издательство "Эксмо".

Venuti, Lawrence (ed). (2006) *The translation studies reader*. Routledge. New York and London.

RuN-korpuset. http://omilia.uio.no/glossa/html/index_dev.php?corpus=run

Transkripsjon av russisk og russiske navn. Norsk språkråd om transkribering av kyrillisk på følgende internettsider: http://www.sprakrad.no/nb-no/Sprakhjelp/Rettskriving_Ordboeker/Transkripsjon_av_kyrillisk_og_nygresk/